

Odnos Europske unije i Rusije prije i tijekom ruske invazije na Ukrajinu, s osvrtom na režim sankcija Europske unije

Rakošević, Dominik

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:020036>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-23**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

**Sveučilište
Sjever**

Diplomski rad br. 507/PE/2024

**Odnosi između Europske unije i Rusije prije i tijekom
ruske invazije na Ukrajinu, s osvrtom na režim sankcija
Europske unije**

Dominik Rakošević, 0307015400

Varaždin, 2024. godine

Sveučilište Sjever

Studij Poslovna ekonomija

Diplomski rad br. 507/PE/2024

Odnosi između Europske unije i Rusije prije i tijekom ruske invazije na Ukrajinu, s osvrtom na režim sankcija Europske unije

Student

Dominik Rakošević, 0307015400

Mentor

izv. prof. dr. sc. Miro Kovač

Varaždin, 2024. godine

IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, Dominik Rakošević (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom ODNOSI IZMEĐU EUROPSKE UNIJE I RUSIJE (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova. *OSVRTOM NA REŽIM SANKCIJA EU NA UKRAJINU I TJELOM RUSKE INVAZIJE NA UKRAJINU*

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Dominik Rakošević
(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, Dominik Rakošević (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom ODNOSI IZMEĐU EUROPSKE UNIJE I RUSIJE (upisati naslov) čiji sam autor/ica. *OSVRTOM NA REŽIM SANKCIJA EUROPSKE UNIJE I TJELOM RUSKE INVAZIJE NA UKRAJINU*

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

Dominik Rakošević
(vlastoručni potpis)

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL	Ekonomija		
STUDIJ	Sveučilišni diplomski studij Poslovna ekonomija		
PRISTUPNIK	Dominik Rakošević	MATIČNI BROJ	0307015400
DATUM	16.09.2024.	KOLEGIJ	Suvremeni međunarodni odnosi
NASLOV RADA	Odnos Europske unije i Rusije prije i tijekom ruske invazije na Ukrajinu, s osvrtom na režim sankcija Europske unije		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	The relationship between the European Union and Russia before and after the Russian inv with a focus on the sanctions regime of the European Union		
MENTOR	Miro Kovač	ZVANJE	izv. prof. dr. sc.
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. prof. dr. sc. Petar Kurečić, presj. 2. izv. prof. dr. sc. Miro Kovač, mentor 3. prof. dr. sc. Dinko Primorac, član 4. izv. prof. dr. sc. Darijo Čerepinko, zamj. član 5.		

Zadatak diplomskog rada

BR. 507/PE/2024

OPIS

Cilj rada je istražiti odnos između Europske unije i Rusije, s posebnim osvrtom na režim sankcije Europske unije prema Rusiji.

Prilikom pisanja diplomskog rada korišteni su sekundarni izvori podataka dostupni na internetskim stranicama, stručni radovi i knjige.

Metode pisanja koje su primijenjene u radu jesu metoda analize, metoda deskripcije, povijesna metoda, metoda istraživanja za stolom.

ZADATAK URUČEN 19.09.2024.

POTPIŠ MENTORA

Ostali obrasci

Sažetak

Diplomski rad govori o odnosima Europske unije i Rusije prije i tijekom ruske invazije na Ukrajinu, s osvrtom na uvedene sankcije Rusiji od strane Europske unije. Europska unija kao međunarodna integracija smatra se najvažnijom i najznačajnijom integracijom na području europskog kontinenta od sredine 20. stoljeća. Pretečom današnje moderne Europske unije bilježi se osnutak i djelovanje Europske zajednice za ugljen i čelik potpisivanjem Ugovora iz Pariza 1951. godine. Stupanjem na snagu Rimskih ugovora iz 1957. godine nastaju dvije nove europske integracije koje zamjenjuju Europsku zajednicu za ugljen i čelik. Europska unija osnovana je 7. veljače 1992. godine potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta. Teritorijalno proširenje Europske unije zasniva se na sedam procesa proširenja, od kojih se posljednje proširenje odnosi na stupanje Republike Hrvatske u Uniju, 1. srpnja 2013. godine. Rusija kao najveća zemlja na svijetu s pravom se smatra potencijalno vrlo opasnom i snažnom velesilom današnjice. Svoju moć Rusija pokazuje okupiranjem teritorijalnog područja Ukrajine i vršenjem kontinuiranih oružanih napada od veljače 2022. godine pa sve do danas. Ruska vlada doživjela je oštru osudu i kritike zbog invazije na ukrajinsko područje od cijelog svijeta. Europska unija također je najstrože osudila rusku agresiju pruživši apsolutnu potporu Ukrajini. Kao pokušaj oslabljivanja ruske ekonomije Europska unija uvela je određene sankcije Rusiji. U razdoblju od dvije i pol godine Europska unija postupno je Rusiji uvela četrnaest paketa sankcija, posljednji paket sankcija predstavljen je 24. lipnja 2024. godine. U diplomskom radu sankcije su podijeljene u tri skupine: sankcije pojedincima i poslovnim subjektima, ekonomske sankcije te sankcije medijskim kućama. Temeljem provođenjem sekundarnog istraživanja i analiziranja uvedenih mjera ograničenja Rusiji, vidljivo je da sankcije nisu dovoljno učinkovite te da ruska invazija na području Ukrajine još uvijek nije obustavljena. Odnosi između Europske unije i Rusije koji su ranije bili dijelom i partnerski, teško će se više ikada normalizirati i vratiti na prethodni odnos i suradnju.

Ključne riječi: Europska unija, odnosi Europske unije i Rusije, ruska invazija, sankcije, Ukrajina

Abstract

This work deals with the relations between the European Union and Russia before and during the Russian invasion of Ukraine, with reference to the sanctions imposed on Russia by the European Union. The European Union as an international integration is considered the most important and significant integration on the European continent since the middle of the 20th century. The forerunner of today's modern European Union is the European Coal and Steel Community which came into being after the signing of the Treaty of Paris in 1951. With the entry into force of the Treaties of Rome from 1957, two new European integration constructs were created, the European Economic Community (EEC) and the European Atomic Energy Community (EURATOM). The today's European Union was founded on February 7th, 1992, with the signing of the Maastricht Treaty. The territorial expansion of the European Union is based on seven enlargement processes, the last of which refers to the accession of the Republic of Croatia on July 1st, 2013. Russia, as the largest country in the world, is rightly considered as one of the three superpowers today and thereby as being potentially threatening. Russia exerts its power by occupying the territorial area of Ukraine and carrying out continuous attacks from February 2022 until today. The Russian government has faced harsh criticism and condemnation from around the world for its invasion of the Ukrainian territory. The European Union also condemned Russian aggression in the strongest terms, providing absolute support to Ukraine. As an attempt to weaken the Russian economy, the European Union introduced certain sanctions against Russia. In a two-and-a-half-year period, the European Union gradually introduced fourteen packages of sanctions against Russia, the last of which was presented on June 24th, 2024. The sanctions against Russia can be divided into three groups: sanctions against individuals and business entities, economic sanctions, and sanctions against media companies. Experience has shown that the sanctions regime is not sufficiently efficient: Russia continues its invasion of Ukraine. It will be rather difficult to normalise the relations between the European Union and Russia, which were partially partners before, and return to the previous cooperation.

Key words: European Union, relationships between European Union and Russia, Russian invasion, sanctions, Ukraine

Popis korištenih kratica

AFSJ	Area of Freedom, Security and Justice Područje slobode, sigurnosti i pravde
BDP	Bruto domaći proizvod
ECSC	European Coal and Steel Community Europska zajednica za ugljen i čelik
EEA	European Economic Area Europski gospodarski prostor
EEC	European Economic Community Europska ekonomska zajednica
EMU	Economic and Monetary Union Ekonomska i monetarna unija
EFTA	European Free Trade Association Europsko udruženje slobodne trgovine
ERP	European Recovery Program Europski program oporavka
ESB	Europska središnja banka
ESP	Europski sud pravde
EU	European Union Europska unija
EURATOM	European Atomic Energy Community Europska zajednica za atomsku energiju
EZ	Eurpska zajednica
EEZ	Europska ekonomska zajednica
G8	Group of Eight 8 najrazvijenijih država svijeta
NATO	Nort Atlantic Treaty Organization Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora
OECC	Organisation for European Economic Cooperation Organizacija za europsku ekonomsku suradnju
SAA	Stabilisation and Association Agreement Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SAD	Sjedinjene Američke Države
SEA	Single European Act Jedinstveni europski akt
SFSR	Sovjetska Federativna Socijalistička Republika
SRNJ	Savezna Republika Njemačka
SSP	Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju
SSSR	Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
TEU	Treaty European Union Ugovor o osnutku Europske unije

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Europska unija	4
2.1. Od europskih zajednica do Europske unije	4
2.1.1. Ugovor iz Pariza (1951.)	7
2.1.2. Rimski ugovori (1957.)	8
2.1.3. Jedinstveni europski akt (1986.).....	10
2.1.4. Ugovor iz Maastrichta (1992.)	11
2.2. Osnivanje Europske unije	13
2.3. Proces širenja Europske unije.....	15
2.3.1. Prvo proširenje: Irska, Velika Britanija, Danska (1973.)	17
2.3.2. Drugo proširenje: Grčka (1981.).....	19
2.3.3. Treće proširenje: Španjolska, Portugal (1986.).....	20
2.3.4. Četvrto proširenje: Austrija, Švedska, Finska (1995.).....	21
2.3.5. Peto proširenje: Malta, Cipar, Latvija, Litva, Estonija, Poljska, Slovačka, Češka, Mađarska, Slovenija (2004.).....	22
2.3.6. Šesto proširenje: Rumunjska, Bugarska (2007.).....	24
2.4. Republika Hrvatska na putu u Europsku uniju	26
3. Rusija.....	31
3.1. Ruska država kroz povijest.....	31
3.2. Suvremena Rusija	33
4. Odnosi između Europske unije i Rusije prije i tijekom ruske invazije na Ukrajinu	34
4.1. Sankcije Europske unije protiv Rusije.....	37
4.1.1. Sankcije protiv pojedinaca i subjekata.....	38
4.1.2. Ekonomske sankcije	40
4.1.3. Sankcije medijskim kućama	44
5. Zaključak	45
6. Literatura	47
7. Popis ilustracija	51

1. Uvod

Svijet u kojem danas živimo nije onaj od prije dvije i po godine. Razlog tomu je invazija ruske vojske na ukrajinski teritorij te želja ruske vlade za prisilnim pripajanjem pojedinih dijelova Ukrajine. S obzirom na to da se rat vodi na području europskog kontinenta, Europska unija je ne svojom voljom također umiješana u rusko-ukrajinski sukob. Upravo je odnos između Europske unije i Rusije tema pisanja diplomskog rada. Rad je podijeljen na četiri poglavlja. Svako poglavlje bavi se proučavanjem određene tematike koja je povezana s Europskom unijom, Rusijom, ruskom agresijom nad Ukrajinom te odnosima između Europske unije i Rusije s osvrtom na uvedene sankcije od strane Europske unije prema Rusiji. Prilikom pisanja diplomskog rada korišteni su sekundarni izvori podataka dostupni na internetskim stranicama, stručni radovi i knjige. Metode pisanja koje su primijenjene u radu jesu metoda analize, metoda deskripcije, povijesna metoda, metoda istraživanja za stolom.

Poglavlje rada pod nazivom Europska unija upućuje na nastanak, razvoj i širenje Unije. Europska unija smatra se najznačajnijom međunarodnom integracijom nastalom na području Europe koja je zauzela značajan položaj na globalnoj političkoj sceni. Europska unija danas broji dvadeset i sedam zemalja članica od kojih je posljednja pristupila Republika Hrvatska. Kao prvi oblik europskog integriranja navodi se osnivanje Europske zajednice za ugljen i čelik potpisivanjem Ugovora iz Pariza 1951. godine koji su potpisale Francuska, Italija, Belgija, Nizozemska, Savezna Republika Njemačka i Luksemburg. Po uzoru na potpisivanje Ugovora iz Pariza 1951. godine, zemlje potpisnice 1957. godine osmišljavaju i potpisuju novi, nadopunjeni Rimski ugovor kojim su osnovane Europska ekonomska zajednica (EEZ) i Europska zajednica za atomsku energiju. Predstavljanjem Jedininstvenog europskog akta iz 1986. godine dogodile su se prve značajnije izmjene Ugovora iz Pariza i Rimskog ugovora. Potpisivanjem Akta predstavljeno je jedinstveno tržište zemalja članica EEZ-a kojima bi bio omogućen slobodan protok dobara, materijala, proizvoda i ljudi na području Zajednice. Sljedeći ugovor koji je potpisan 1992. godine najznačajniji je ugovor tijekom europskih integracija – Ugovor iz Maastrichta. Potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta 1992. godine službeno je osnovana Europska unija kakvu je i danas znamo. Ugovor je tada potpisalo dvanaest zemalja, a njime su predstavljeni kriteriji koje određena europska država mora ispuniti ukoliko želi postati članicom Europske unije. Ugovor je također postavio temelje za uvođenje jedinstvene valute eura za zemlje članice. Europske integracije svoju ekspanziju provode od sredine 20.

stoljeća pa sve do danas. Otad je u sedam etapa Europska unija narasla na dvadeset i osam članica, današnjih dvadeset i sedam nakon izlaska Velike Britanije iz Unije. Prvo proširenje Unije dogodio se 1973. godine kada su članicama postale Irska, Velika Britanija i Danska, 1981. godine Grčka postaje punopravnom članicom Europske unije, Španjolska i Portugal 1986. godine dobivaju zeleno svjetlo za stupanje u Uniju, Austrija, Švedska i Finska članice su od 1995. godine. Najmasovniji bio je peti val proširenja Europske unije kada su 2004. godine Malta, Cipar, Litva, Latvija, Estonija, Poljska, Slovačka, Češka, Mađarska i Slovenija pristupile Uniji. Rumunjska i Bugarska od 2007. godine nalaze se na popisu punopravnih članica Europske unije. 1. srpnja 2014. godine dogodilo se posljednje proširenje Europske unije ulaskom Republike Hrvatske u Uniju. Od kada je Hrvatska u Europskoj uniji znatno joj je omogućen razvoj gospodarstva, povećanje izvoza, privlačenje inozemnih investicija, povećana je ponuda inozemnih radnika ... Ulaskom u Uniju, Hrvatska se je obvezala prihvatiti euro kao službenu valutu, a što se i ostvarilo 1. siječnja 2023. godine.

Treće poglavlje diplomskog rada usredotočeno je na Rusiju kao državu koja se prostire na golemom području Istočne Europe i sjeverne Azije sa središtem u Moskvi. Ruska država svoje korijene vuče iz kneževine nastale u devetom stoljeću u području Kijeva. Rusija je u 20. stoljeću bila poznata po uvođenju socijalizma, a njegovi najpoznatiji predstavnici bili su Lenjin i Staljin. Moderna Rusija pod vodstvom Putina uvelike je napredovala na globalnoj razini. I za situaciju u kojoj se Rusija danas nalazi zaslužan, to jest odgovoran je njen predsjednik Vladimir Putin. Izvršenjem vojne agresije nad Ukrajinom, Rusija je doživjela kritike i oštre osude širom svijeta. Kao odgovor na oružani napad na Ukrajinu, Europska unija Rusiji je uvela sankcije sa svrhom oslabljivanja ruske ekonomije i prisile na povlačenje vojske sa okupiranog područja.

Četvrto poglavlje rada odnosi se na samu temu diplomskog rada, na odnose između Europske unije i Rusije prije i za vrijeme trajanja ruske invazije na Ukrajinu. Raspadom Sovjetskog Saveza, Europska unija Rusiji je pružila pomoć i suradnju prilikom njene integracije. Partnerski odnos između EU i Rusije rezultira potpisivanjem Sporazuma o suradnji 1994. godine, no širenjem NATO saveza na istočni dio Europe, odnosi između dvije navedene strane počinju se narušavati. Početkom 2022. godine Rusija izvršava vojnu agresiju na teritorij Ukrajine čime se odnosi Europske unije i Rusije značajno zaoštavaju. Europska unija do danas je Rusiji uvela četrnaest paketa mjera ograničavanja, no uzalud, Rusija nije povukla vojsku sa okupiranog područja.

Predmet istraživanja: Predmet istraživanja diplomskog rada je utjecaj ruske invazije na odnose s Europskom unijom.

Ciljevi istraživanja: utvrditi posljedice ruske agresije na ruskog gospodarstvo uzrokovane uvođenjem sankcija od strane Europske unije, definirati odnose između Europske unije i Rusije tijekom ruske invazije nad Ukrajinom.

Hipoteze:

H1: Uvedene sankcije od strane Europske unije prema Rusiji, neće prisiliti Rusiju na povlačenje iz rata.

H2: Odnose između Europske unije i Rusije biti će izazovno normalizirati nakon agresije nad Ukrajinom.

2. Europska unija

Europska unija (EU) najznačajnija je poslijeratna europska integracija koja je rezultirala značajnim gospodarski, socijalnim i ekonomskim napretkom država članica. Odnosno, Europska unija je dotada novi oblik povezivanja i suradnje određenih država Europe. Glavna karakteristika europskog integriranja je učestali povijesni proces koji traje već više od sedamdeset godina, te ni dan danas još nije dovršen, već nastavlja svoje djelovanje i u budućnosti (Mintas Hodak i sur., 2010). Pri samim počecima europskog integriranja, naglasak se je stavljao na dinamiku razvoja jedinstvenog nadnacionalnog političkog sustava, društva i gospodarstva. Definicija europskih integracija također se može definirati na neki od sljedećih načina: stvaranje interakcija koje međusobno spajaju autonomne jedinice, kao politički i društveni proces budući da ističe prijenos vjernosti i proces donošenja odluka i pregovaranja koji rezultiraju donošenjem novih nadnacionalnih institucija koje utječu na politike zemalja članica Europske unije (Saurugger, 2013). Europska unija trenutno broji 27 članica, od kojih je Republika Hrvatska posljednja pristupila Uniji, 1. srpnja 2013. godine¹. U nastavku poglavlja detaljnije će se definirati sam pojam i nastanak Europske unije te kronološkim slijedom prikazati integriranje zemalja članica u Europsku uniju.

2.1. Od europskih zajednica do Europske unije

Europska unija počinje formirati svoj oblik paralelno s Vijećem Europe, no po sasvim drugim značajkama. Završetkom Drugog svjetskog rata, europske savezne države nastoje pronaći zajednička rješenja koja bi u određenim segmentima dovela da što značajnijih i učinkovitijih integracija između rascjepkanih europskih država koje su bile teško pogođene ratnim posljedicama, u nadi da će se njihova međusobna suradnja proširiti. Bitno je spomenuti proglašenje Marshallovog plana 5. lipnja 1947. godine koji je donesen zbog ekonomskog oživljavanja Europe te osnutak Organizacije za europsku ekonomsku suradnju (engl. *Organisation for European Economic Cooperation – OEEC*) 16. travnja 1948. godine sa svrhom koordinacije provedbe Marshallovog plana (Omejec, 2008). Promatrano s ekonomskog gledišta, Marshallov plan više je bio utjecajan u Grčkoj, Francuskoj, Nizozemskoj i Austriji nego u Norveškoj, Irskoj i Belgiji. Jasna je činjenica da je svaka država na drugačiji način

¹ https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_hr, datum pristupa: 20.01.2024.

iskoristila ekonomske stimulanse Europskog programa oporavka (engl. *European Recovery Program – ERP*). Danska je sredstva usmjerila ka nabavi zaliha sirovine i energetike, u njemačkim okupacijskim područjima osiguravala se je hrana, Talijani i Grci ulagali su u izgradnju ceste i pruga. Francuska je fokus ulaganja usmjerila na investiranje u razvoj razrušenog gospodarstva, dok je Velika Britanija na prvo mjesto stavila vraćanje ratnog duga i stabiliziranje valute – funte. Provedbom Marshallovog plana Sjedinjene Američke Države imale su za cilj izgraditi vojno, politički i ekonomski ratom razrušenu Europu te si time osigurati čvrst položaj na europskom kontinentu. Određeni broj autora smatra kako je Marshallov plan uspješno omogućio potrebna sredstva za učinkovito svladavanje poslijeratnih kriza i njezinog daljnjeg ekspanzivnog rasta. Moglo bi se reći da je pretjerano tretirati SAD kao spasitelja postratne Europe. Provedbom Plana Europljani su bili prisiljeni djelovati zajedno u ostvarenju jednog zajedničkog cilja – ostvarenja ekonomskog rasta i razvoja. Marshallov plan nije nudio samo pomoć iz ekonomskog, već i iz šireg političkog aspekta. SAD je Planom ostvario svoje prikrivene političke ciljeve te sudjelovao u procesu ujedinjavanja europskih gospodarstava i poticanja političke suradnje među zapadnoeuropskim državama. Osnovan je NATO savez (engl. *Nort Atlantic Treaty Organization*), Zapadna Njemačka integrirala se u demokratski sustav, onemogućeno je promicanje i širenje komunizma te je ekonomskim i vojno – političkim povezivanjem Zapadne Europe osmišljen institucionalni okvir NATO-a i buduće Europske unije, čime su si Sjedinjene Države osigurale mjesto na europskom kontinentu. Zaključuje se da je Marshallov plan promptno utjecao na rast i razvoj zapadnoeuropskog područja. Između ostalog, Plan je bio oblikovan i kao vrlo jasan program uspješnog usklađivanja institucionalnog i strukturalnog ekonomskog i političkog okvira područja Zapadne Europe (Čehulić Vukadinović, Nicolas, 2008). U svrhu prikazivanja europskog integriranja, tijekom same integracije može se podijeliti u nekoliko razdoblja. Najučestaliji kriterij za podjelu u vremensko razdoblje koriste se neki značajni događaji, odnosno prijelomni trenutci u povijesti nastanka Europske unije. Jedna od najučestalijih podjela povijesti europske integracije je podjela na sljedeća osnovna razdoblja:

- 1951.-1985. – početci razvoja i pojavljivanje carinske unije;
- 1968. – 1992. – primjena zajedničkog jedinstvenog tržišta;
- 1993. – 2003. – stvaranje Europske monetarne unije;
- 2004. - → - širenje EU (Mintas Hodak i sur., 2010).

Temeljni principi stvaranja Europske unije izneseni su u nekoliko osnovnih ugovora:

- Pariški ugovor – 1951. uspostavio je Europsku zajednicu za ugljen i čelik (engl. *European Coal and Steel Community – ECSC*)
- Rimski ugovori – uspostavljeni su 1957. godine osnivanjem Europske ekonomske zajednice (engl. *European Economy Community – EEC*) i Europske zajednice za atomsku energiju (engl. *The European Atomic Energy Community – EURATOM*)
- Jedinstveni europski akt potpisan 28. veljače 1986. godine u Luxembourg, stupio na snagu 1. srpnja 1987. godine
- Ugovor o Europskoj uniji, još poznat pod imenom Ugovor iz Maastrichta koji je donesen 1992. godine
- Ugovor iz Amsterdama, 1997. godine
- Ugovor iz Nice, 2001. godine (Fontaine, 2004).

Trebalo je proći puno vremena da tadašnje političke elite europskih zemalja shvate da proces stvaranja i održavanja ujedinjene Europe može postati sredstvom uspostavljanja dugotrajnog mira i stabilnosti na području europskog kontinenta, što će se kasnije pokazati nemogućim jer su na području Europe učestale napetosti, netrpeljivosti i sukobi između određenih država. Čak niti završetkom rata Europa nije postala sigurno mjesto, jer su po samom završetku rata započele interesne podjele Europe između bivših saveznika, Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika s jedne strane (SSSR), te Velike Britanije, Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Francuske s druge strane. Sukob je prvi put eskalirao kroz pitanje statusa poražene Njemačke, podijeljene u četiri okupacijske zone i Berlin, što dovodi do podjele Europe na dva suparnička ekonomska, politička i vojna bloka: na blok SSSR-a ili „Istočni blok“ i blok Zapadne Europe. Takozvani „Zapadni blok“ obuhvaćao je gotovo sve države Europe i SAD-a koje nisu bile pod okupacijom Sovjetskog Saveza, a koje su se kasnije priklonile NATO savezu., dok je tzv. „Istočni blok“ uz SSSR obuhvaćao i sve države koje si je SSSR pripojio ili su bile pod njegovim određenim utjecajem, a popularno su se nazivale kao „zemlje iza željezne zavjese“. Navedena dva vojna bloka odmjeravala su svoje snage oko pedeset godine, sve do kraja 1980-ih godina, to razdoblje u povijesti poznato je pod nazivom „doba hladnog rata“. Početkom poslijeratnih godina, vodstva država Zapadne Europe prvenstveno su bila zaokupljena osmišljavanjem i primjenom politike koja bi omogućila što promptnije i učinkovitije oporavljanje nacionalne ekonomije i obnovu ratom razrušenog područja. Donesene političke strategije Zapadnog svijeta temeljile su se na činjenici da se učinkovitu obnovu ratom degradiranog gospodarstva nije moguće ostvariti bez novčane pomoći koja dolazi izvana, odnosno iz Sjedinjenih Američkih Država prvenstveno, a kasnije i Kanade. Pouzdajući se u tu činjenicu, predsjednik SAD-a Harry

S. Truman je već početkom ožujka 1947. godine pružio vojnu i ekonomsku potporu Zapadnoj Europi. Truman je slanjem bespovratne novčane pomoći državama Zapadnog svijeta smatrao da SAD mora biti saveznik Zapadnoj Europi da se „oslobodi od sovjetskog podčinjavanja“. Taj njegov stav poznat je pod nazivom „*Trumanova doktrina*“. Isto tako donosile su se važne odluke kako bi se vojno što više ojačali u svrhu osiguranja nacionalne sigurnosti i zaštitili od vojnog utjecaja i snage koja je dolazila sa istoka, odnosno iz SSSR-a (Mintas Hodak i sur., 2010). Realnosti Europe u doba hladnog rata bile su više nego jasne, dok je podjela kontinenta sasvim vidljiva, te je bilo teško predvidjeti bi li neka zapadnoeuropska država krenula prema istoku, ili bi potencijalne promjene s istoka, uz svo prisustvo američke vojske mogle utjecati na stvaranje pomutnje u nekoj od zapadnoeuropskih zemalja (Vukadinović, Čehulić, 2005).

2.1.1. Ugovor iz Pariza (1951.)

Kao najznačajniji rezultat europske integracije bilo je potpisivanje ugovora 18. travnja 1951. godine u Parizu, Francuska, kojim su Belgija, Francuska, Luksemburg, Italija, Nizozemska i Savezna Republika Njemačka osnovale Europsku zajednicu za ugljen i čelik (*ESCS*). Potpisani ugovor na snagu je stupio 23. srpnja 1952., dok je jedinstveno europsko tržište za ugljen i čelik osnovano 10. veljačke 1953. godine (Omejec, 2008). Primjena zajedničkog tržišta za ugljen i čelik smatra se prvim korakom europskih integracija između „šestorice“ (Belgija, SRNJ, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska). Završetkom Drugog svjetskog rata osnovni cilj bio je osiguranje mira među pobijeđenim i pobjedničkim državama na području europskog kontinenta. Suradnja u zajedničkim institucijama prilikom integriranja povezala ih je kao jednake (Fontaine, 2004). Zadatak Europske zajednice za ugljen i čelik bio je osigurati slobodnu trgovinu ugljenom i čelikom, zajedničkim menadžmentom i zakonima očuvati proizvodnju, kontrolirati konkurenciju, a u slučaju potencijalne krize omogućiti reguliranje cijene i proizvodnje. *ESCS* imala je postavljenu institucionalnu strukturu koja se sastojala od:

1. Visoke vlasti – temeljene na supranacionalnom načelu,
2. Vijeća ministra – organiziranog temeljem načela međuvladine suradnje,
3. Suda – čija je zadaća bila rješavanje sporova proizašlih iz Ugovora iz Pariza,
4. Predstavničke skupštine – imala je nadzornu i konzultativnu zadaću.

Brojni političari i ekonomisti navode kako je *ESCS* bila prvi konkretni korak mlade francuske politike prema prebrođivanju dugogodišnjeg ratnog nadmetanja između Njemačke i Francuske

(Mintas Hodak, 2010). Rok Ugovora iz Pariza istekao je 2002. godine, pedeset godina nakon donošenja, kada je Europska zajednica za ugljen i čelik prestala djelovati i postojati. *ESCS* smatra se pretečom Europske unije (Omejec, 2008). Temeljem navedenog zaključuje se da je osnivanje Europske zajednice za ugljen i čelik stvorilo temelje za nastanak političke unije i proširenje na današnjih 27 zemalja članica (Maljevac, 2019).

Europska integracija ima iduće dugoročne učinke:

- učinak alokacije,
- bolja učinkovitost,
- jača investicijska klima,
- znatnija ulaganja u opremu i tehnologiju,
- veći output po stanovniku (Jovančević, 2020).

2.1.2. Rimski ugovori (1957.)

Ranijim potpisivanjem Pariškog ugovora iz 1951. godine osnovana je Europska zajednica za ugljen i čelik, bilo je potrebno kreirati nove zajednice u drugačijim granama gospodarstva koji će još više povezati države koje su članice ali ujedno i osnivačice *ESCS-a*. Sukladno tome su Belgija, Francuska, Italija, Luksemburg, Nizozemska i Savezna Republika Njemačka u Rimu 1957. godine sklopile i potpisale ugovore o osnivanju:

1. Europske ekonomske zajednice (engl. *European Economy Community*, hrvatski akronim: EEZ), te
2. Europske zajednice za atomsku energiju (engl. *European Atomic Energy Community*, međunarodna i hrvatska kratica: EURATOM) (Omejec, 2008).

Na učinkovito stvaranje Europske ekonomske zajednice i Europske zajednice za atomsku energiju utjecalo je nekoliko činitelja:

- pretpostavka da su rezultati u domeni Europske zajednice za ugljen i čelik bili povoljni i uvjerenje da se na određenim ekonomskim poljima može učinkovito surađivati,
- jačanje onih snaga koje su na političkom i ekonomskom planu kao i u širokom rasponu od mišljenja javnosti i uvjerenja da je došao trenutak kada europski kontinent treba krenuti zajedničkim tokovima,
- međunarodna situacija i vidljivi raskorak između ekonomske snage zemalja Zapadne Europe i novonastalih vojno-političkih odnosa prilikom čega zapadnoeuropske zemlje nisu bile u mogućnosti iznositi svoje vlastite stavove,

- vjerovanje u činjenicu da određene zemlje Zapadne Europe same za sebe ne predstavljaju veliku vojnu, političku i ekonomsku izdržljivost (Vukadinović, Čehulić, 2005).

„Europska ekonomska zajednica koncipirana je kao zajednica koja se temelji na carinskoj uniji. Zbog toga, ona je korak dalje u odnosu na Europsku zajednicu za ugljen i čelik, budući da ugovorom o njezinu osnivanju nije regulirana ta dimenzija ekonomskih odnosa“ (Lojić, 2018). Kako bi se ostvarili ranije postavljeni ciljevi definirani prvim Rimskim ugovorom, države članice već su 1. siječnja 1958. godine stupile u novu internacionalnu zajednicu koja je nosila naziv Europska ekonomska zajednica (hrvatska kratica: EZZ). EZZ je postavila svoja vlastita izvršna tijela: Vijeće ministara, Komisija, Skupština zastupnika te Sud pravde. Vijeće ministara tijelo je koje odlučujuće prirode koje je svoje odluke donosilo većinom glasova. Tijelo Komisije bilo je podčinjeno Vijeću, osnovna svrha djelovanja Komisije bila je definirati određene politike unutar same Europske ekonomske zajednice. Komisija je prvenstveno bila zamišljena kao tijelo EEZ-e koja se je brinula više o zajedničkim, a nešto manje o posebnim interesima zemalja članica. Bruxelles je bio središte Komisije. Skupština zastupnika koja je poslovala u okviru Europske zajednice za ugljen i čelik, djelovala je i u Europskoj ekonomskoj zajednici, imala je jedino savjetodavnu vlast i određene nadzorne mogućnosti. Europski sud prave (ESP) isto je tako osnovan za vrijeme Europske zajednice za ugljen i čelik koji je bio odgovoran za nadgledanje da li se poštuju dogovori iz osnivačkih ugovora te je bio zadužen za rješavanje sporova, ukoliko do njih dođe. Djelovanje Suda svojim provođenjem aktivnosti uvelike je doprinijelo jačanju supranacionalnog karaktera EZZ-a. Kao jedan od glavnih razloga osnivanja Europske ekonomske zajednice bio je strah od utjecaja na zemlje Zapadne Europe i potencijalne prijetnje Sovjetskog saveza (Mintas Hodak i sur., 2010). Drugim Rimskim ugovorom iz 1957. godine osnovana je Europska zajednica za atomsku energiju (međunarodna i hrvatska kratica: EURATOM) zbog unapređenja međunarodne suradnje i razvitak atomske energije za primjenu atomske energije u korisne gospodarske svrhe. Osnovni poticaj za stvaranje EURATOM-a bila je želja za pojednostavljenom uspostavljanju industrije nuklearne energije na europskom području². Potpisivanjem Rimskih ugovora osnovani su temelji suvremenog europskog zajedništva koji su predviđali:

- osnivanje zajedničkog tržišta postupnim eliminiranjem carinskih barijera i ostalih ograničenja unutar područja zemalja članica te kreiranje zajedničke carinske tarife u obavljanju trgovine s ostatkom svijeta,

² <https://www.britannica.com/topic/European-Atomic-Energy-Community>, datum pristupa: 21. 01. 2024.

- omogućavanje slobodnog protoka ljudi, dobara i kapitala na području Zajednice,
- stvaranje jedinstvenog poljoprivrednog tržišta za zemlje članice,
- osmišljavanje i implementacija zajedničke socijalne, trgovinske i prometne politike,
- pripajanje Zajednici kolonijalnih i zavisnih područja koja su podčinjena državama članicama (Vukadinović, Čehulić, 2005).

„Prema članku 2 Ugovora, zadatak EEZ-a je bio „... da osnivanjem zajedničkog tržišta i postupnim usklađivanjem ekonomskih politika država članica unutar čitave Zajednice unaprijedi ravnomjeran razvoj gospodarskih djelatnosti, stalan i uravnotežen prirodni razvoj, veću stabilnost, brži porast životnog standarda i bliskije odnose među državama Zajednice““ (Mintas Hodak i sur., 2010:20).

„U prvih nekoliko godina Zajednice postala je jasno da takav model daje rezultate te da se on može proširiti i na ostale ekonomske sektore. Stoga se u narednom razdoblju intenzivnije promišlja o stvaranju jedinstvenog europskog tržišta koje bi obuhvatilo sve proizvode, a plan 2 je bio i stvoriti posebnu zajednicu za nuklearnu energiju. Uslijedili su pregovori šest država članica pa je tako 1957. godine potpisan Rimski ugovor“ (Banožić, 2019).

2.1.3. Jedinstveni europski akt (1986.)

Donošenjem Jedinstvenog europskog akta (eng. *Single European Act – SEA*) napravljena je prva značajna izmjena osnivačkih ugovora iz Pariza (1952. godine) i ugovora iz Rima (1958. godine). Aktom je predviđeno definiranje zajedničkog tržišnog mehanizma do kraja 1992. godine, dok je s tog gledišta zajedničko tržište navedeno kao prostor bez unutarnjih granica u kojem je omogućen slobodan protok ljudi, dobara, usluga i kapitala (Omejec, 2008). Prva revizija Rimskih ugovora ostvarila se 1986. godine donošenjem Jedinstvenog europskog akta potpisanog 28. veljače 1986. godine. Akt na snagu stupa iduće godine, točnije 1. srpnja 1987. godine. Usvajanjem Jedinstvenog europskog akta Europski je parlament dobio značajniju ulogu u procesu donošenja propisa koje je izglasavalo Vijeće ministara, krajem 1960-ih te nakon toga sredinom 1980-ih godina. *SEA* je iznesao nekolicinu važnih novosti od koji su najbitnije za navesti sljedeće:

- paket mjera za promptnije stvaranje zajedničkog tržište i njegovo pretakanje u buduće jedinstveno tržište zemalja članica EU;
- povećanje ovlasti Europske komisije koje su vezane za donošenje odluka kvalificirane većina u svrhu uspostavljanja zajedničkog tržišta (Mintas Hodak i sur., 2010).

2.1.4. Ugovor iz Maastrichta (1992.)

Ugovor iz Maastrichta Ugovor je kojim je osnovana Europska unija, potpisan je 7. veljače 1992. godine u nizozemskom gradu Maastrichtu. U nastavku se navode osnovne informacije koje je bitno znati o Ugovoru iz Maastrichta:

- njegovim potpisivanjem osnovana je Europska unija – unaprijeđena je suradnja među državama članicama u sljedećim područjima: europsko državljanstvo (građanima država članica je omogućen slobodan boravak u državama članicama te slobodno kretanje među istima), zajednička vanjska i sigurnosna politika u svrhu zaštite zajedničke vrijednosti i neovisnosti EU, pravosuđe i unutarnji poslovi (Ugovorom je postignuta suradnja na području pravosuđa sa svrhom zaštite europskih građana,
- potpisalo ga je 12 država – Belgija, Danska, Francuska, Njemačka, Grčka, Irska, Italija, Luksemburg, Nizozemska, Portugal, Španjolska i Ujedinjeno Kraljevstvo potpisali su Ugovor 7. veljače 1992. godine, dok je Ugovor stupio na snagu 1. studenoga 1993. čime je službeno osnovana Europska unija. Od 1993. do danas, Ugovor je potpisalo još 16 država te Unija danas broj 27 članica, nakon izlaska Ujedinjenog Kraljevstva iz EU koje se je dogodilo 31. siječnja 2020. godine,
- postavljeni su temelji za uvođenje eura kao jedinstvene valute – Ugovorom su osnovani Europska središnja banka (ESB) i Europski sustav središnjih banaka čiji je primarni cilj održavanje stabilnosti cijena i zaštita vrijednosti valute, eura. Čelnici Europe 1986. godine pokrenuli su debatu o jedinstvenoj valuti, te su 1989. godine donijeli odluku o prijelazu na zajedničku valutu u tri faze: 1. faza (1. 7. 1990. – 31. 12. 1993.) – omogućeno je slobodno kretanje kapitala među državama članicama, 2. faza (1. 1. 1994. – 31. 12. 1998.) – značajna suradnja među nacionalnim središnjim bankama, dok su ekonomske politike članica u velikoj mjeri postale usklađene, 3. faza (1. 1. 1999. – danas) – postupnim uvođenjem eura kao jedinstvene valute na području članica provodi se ranije planirana zajednička monetarna politika, zahvaljujući naporima Europske središnje banke,
- definirani su kriteriji koje države moraju ispuniti prije uvođenja eura kao službene valute – poznatiji još kao kriteriji iz Maastrichta ili konvergencijski kriteriji, jesu kriteriji koji definiraju pravila za održavanje stabilnosti tečaja eura u europodručju. Sukladno tome, države koje žele postati članicom eurozone, moraju zadovoljiti sljedeće

kriterije: inflacija (prosječna stopa inflacije određene države, tijekom promatranog razdoblja ne smije biti veća od 1,5 postotnih bodova u odnosu na tri države članice s najstabilnijim cijenama), razina državnog duga (godišnji fiskalni manjak promatrane države mora biti manji od 3% BDP-a, dok opći cjelokupni dug države smije biti do 60% ukupnog BDP-a), kamatne stope (dugoročna kamatna stopa promatrane zemlje ne smije biti veća od 2 postotna boda u odnosu na kamatne stope triju članica s najstabilnijim kamatnim stopama) te tečaj (zemlja kandidat za ulazak u eurozonu dužna je održavati stabilnost tečaja, što podrazumijeva da on mora biti u rasponu fluktuacije predviđene europskim tečajnim mehanizmom unazad barem dvije godine,

- ugovor je vrlo važan korak za europsku integraciju – stupanjem Ugovora iz Maastrichta 1993. godine na snagu, europske su zemlje postale povezanije, dok su ekonomska i fiskalna politika ostale u nacionalnoj nadležnosti. Čelnici su donijeli tri dodatna koraka u svrhu značajnije integracije europskih država: Pakt o stabilnosti i rastu sklopljen 1997. godine, Europski stabilizacijski mehanizam, Bankovna unija³.

Povoljan splet političkih okolnosti u Europi, te značajan integracijskih utjecaj unutar EEZ-a, kod većine članica doveli su do sazrijevanja ideje da se krene ka stvaranju čvrste europske političke unije. Pregovori među članicama Europske ekonomske zajednice trajali su do summita u Maastrichtu kada je 9. – 10. prosinca 1991. godine, finalno dogovoren Ugovor o osnutku Europske unije (engl. *Treaty on European Union - TEU*) (Mintas Hodak i sur., 2010).

2.1.5. Ugovor iz Amsterdama (1997.) i Ugovor iz Nice (2001.)

Ugovor iz Maastrichta prvi put izmijenjen je Ugovorom iz Amsterdama koji je potpisan 17. lipnja 1997. godine. Nadopune i izmjene dogovarale su se na međuvladinoj konferenciji zemalja članica Europske unije koja je otvorena 29. ožujka 1996. godine u Torinu da bi bila zatvorena u Amsterdamu 1997. godine. Ugovor počinje s djelovanjem 1. svibnja 1999. godine nakon što su ga ratificirale sve članice EU. Osnovne izmjene Ugovora bile su prijenos nadležnosti nad politikom azila, imigracija i viza. Druga izmjena Ugovora iz Maastrichta dogodila se potpisivanjem Ugovora iz Nice 26. veljače 2001. godine, dok na snagu stupa 1. veljače 2003. godine. Osnovni razlog izmjene bilo je pripremanje Europske unije za novi val proširenja, do kojeg dolazi u svibnju 2004. godine kada je EU proširena na novih deset članica,

³ https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/maastricht_treaty.hr.html, datum pristupa: 24. 01. 2024

te u siječnju 2007. godine kada Unija dobiva još dvije nove članice – Bugarsku i Rumunjsku (Omejec, 2008). Osnovne novine koje donosi potpisivanje Ugovora iz Amsterdama jesu:

- uvođenje pojma „područje slobode, sigurnosti i pravde“ (engl. *Area of Freedom, Security and Justice – AFSJ*)
- jačanje uloge Europske unije u eksternoj politici uspostavljanjem funkcije „Visokog predstavnika za vanjsku politiku“ kojoj je predviđeno planiranje jedinstvene vanjsko-političke strategije te je uvedena opcija „konstruktivne suzdržanosti“ u donošenju vanjskopolitičkih odluka
- proširenje na nova područja donošenjem odluka kvalificiranom većinom.

Ugovor iz Nice poznat je po činjenici da je pojednostavnio mehanizam „tješnje suradnje“, preimenovavši ga u „sveobuhvatniju suradnju“. Tijekom izgradnje „sve tješnje Unije“ obuhvaća i produbljivanje suradnje između zemalja EU te proširenje Unije na nove članice, te bi se moglo reći da je konferencija u Nici rezultirala istodobnim i jačanjem i slabljenjem ideje i „sve tješnjoj Uniji“. Unija nastavlja ići putem svoje ideje i većoj fleksibilnosti u pogledu stupanja integracije određenih članica, dok s druge strane, prilagođavanjem sustava za primanje novih članica u Uniju otvara mogućnost za veliko europsko širenje Unije (Mintas Hodak i sur., 2010). „Sažeto, može se reći da je osnovni zadatak Ugovora iz Nice bio ispunjavanje formalno-pravnih uvjeta za najveće proširenje Unije. Sa sigurnosnog aspekta, utemeljen je Politički i sigurnosni odbor za krizni menadžment te prihvaćen akcijski plan za jačanje nevojnog upravljanja krizama te uvođenje Snaga za brzo djelovanje“ (Grubiša, Beširević, Špehar, 2012:99).

2.2. Osnivanje Europske unije

Europska unija službeno je osnovana potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta 7. veljače 1992. godine, koji stupa na snagu 1. studenoga 1993. godine. Ugovor je bio produkt internih i eksternih događanja. Slom komunizma u istočnom dijelu Europe i utjecaj njemačke reunifikacije doveli su do suglasnosti o potrebi očvršćivanja međunarodnog statusa, što se odnosi na eksternu razinu, dok se na internoj razini, zemlje članice žele izboriti za zajednički napredak koji je definiran Jedinstvenim europskim aktom zajedno s ostalim reformama. Ugovoru o osnivanju Europske unije prethodile su dvije konferencije, jedna se je odnosila na europsku monetarnu uniju, dok je druga bila usmjerena na političku strukturu Europskih zajednica. Zasjedanje Europskog vijeća u Rimu 14. i 15. prosinca 1990. godine razmotrena su

ostvarena dostignuća s obzirom na ciljeve koji su regulirani na ranije održanim dvjema konferencijama, dok je njihov krajnji rezultat sažet u maastrichtskom Ugovoru o osnivanju Europske unije, potpisanom 1992. godine (Omejec, 2008). Održavanjem sastanka u Dublinu 1996. godine prihvaćeno je izvješće radne grupe te je dogovoreno da se Ugovor o EU revidira te je noviji, nadopunjen i izmijenjen tekst Ugovora potpisan u Amsterdamu, 2. listopada 1996. godine, na snagu stupa tek 1. svibnja 1999. godine. Potpisivanjem Ugovora iz Amsterdama otvorene su mogućnosti razvijanja „bliže suradnje“ između zemalja članica. Idući važan korak, posebno u području institucionalizacije odnosa, predstavljen je na konferenciji u Nici u veljači 2000. godine, dok Ugovor stupa na snagu 2002. godine. Osmišljene novine nakon Ugovora iz Maastrichta dijele se u tri skupine od kojih svaka skupina ima svoju određenu političku važnost za daljnje europske integracije, a odnosi se na: probleme institucionalizacije EU, pitanja proširenja Europske unije te na donošenje europskog Ustava.

- Institucionalne promjene prvenstveno se mogu uočiti u novom rasporedu organa i njihovih nadležnosti. Europsko vijeće EU kao najznačajnije tijelo, koje se osnovalo iz sastanaka čelnika država, trebalo bi postati tijelo koje bi umjesto šestomjesečnih predsjedanja imalo mandat u nadležnosti određene zemlje članice dvije i pol godine, dok bi predsjednik Vijeća predstavljao Europsku uniju na području jedinstvene vanjske i sigurnosne politike,
- proces širenja Europske unije nastavlja se nakon Maastrichta kada su tri neutralne zemlje pristupile Europskoj uniji 1995. godine, Austrija, Švedska i Finska. Tim činom je nastupilo četvrto proširenje EU. 1997. godine započinju pregovori o ulasku u Europsku uniju s deset novih zemalja s područja Srednje i Istočne Europe kojima su se također pridružili Cipar i Malta. 2007. Uniji pristupaju Bugarska i Rumunjska, dok 2013. Hrvatska postaje ravnopravnom članicom EU. Unija je u tim trenucima morala uložiti ogromne napore kako bi svoje institucionalne okvire mogla prilagoditi novim članicama. Napori se posebice odnose na eventualne mogućnosti koje bi mogle nastati s obzirom na izraženu želju Ukrajine i Turske da postanu članice Europske unije, uzme li se u obzir njihova prostorna veličina,
- sastanak u Nici dao je jasnu sliku želja za jačanjem ideje europske federacije i nastojanja da se osnuje europski Ustav (Vukadinović, Čehulić, 2005).

Ugovor o osnivanju Europske unije temelj je razvoja europskih integracija. Često se navode četiri postignuća iz Ugovora koja su europskim integracijama dala političku dimenziju. To su:

1. osnivanje Europske unije,

2. formiranje ekonomske i jedinstvene monetarne unije (engl. *Economic and Monetary Union – EMU*),
3. realiziranje državljanstva Europske unije,
4. širenje na nova područja suradnje.

Politička dimenzija integrativnih procesa vidljiva je iz Ugovora o Europskoj uniji. Njegovim potpisivanjem osnovana je Europska unija koja se sastoji od triju osnovnih stupova: Europskih zajednica (prvi stup), zajedničke vanjske i sigurnosne politike (drugi stup) i suradnje u području pravosuđa i unutarnjih poslova (Omejec, 2008).

2.3. Proces širenja Europske unije

Europska integracija svoj začetak bilježi sredinom 20. stoljeća okupljanjem Njemačke, Francuske, Nizozemske, Luksemburga, Italije i Belgije u prvu supranacionalnu zajednicu. Sam proces širenja tadašnje Europske zajednice, današnje Europske unije bio je dugotrajan i složen. Unija nije svoj broj od današnjih 27 članica ostvarila preko noći, već su svakih nekoliko godina određene zemlje stjecale članstvo u Uniji, ovisno o ispunjavanju određenih kriterija koji su propisana Ugovorom iz Maastrichta. S pravom se postavlja pitanje zašto je i na koji način dolazilo do kontinuiranog priključivanja novih članica u Europsku uniju? Na postavljeno pitanje može se donesti nekoliko odgovora. Prvo se može zaključiti da je proces širenja članstva Unije uspjeh dugogodišnjih i mukotrpnih projekata europskog integriranja ka supranacionalnoj jedinstvenoj zajednici. Da prilikom osnivanja Europske ekonomske zajednice nije nastupilo brzo stvaranje carinske unije, izgradnja jedinstvenog tržišta unutar zemalja članica Zajednice, što je rezultiralo razvojem i okrupnjavanjem ekonomije članica, sa sigurnošću se može zaključiti da niti jedna država tadašnje Zapadne Europe ne bi imala ambicije postati punopravnom članicom tadašnje Europske ekonomske zajednice, a današnje Europske unije. Kao drugi odgovor na postavljeno pitanje iznosi se okupljanje u Zajednicu što šire područje Zapadne Europe kako bi se taj dio mogao ekonomski, vojno i politički integrirati ostatku Europe. Od početaka europskih integracija, ideja je bila integracije provoditi u dva smjera:

- produblivanjem integracije – sa što višim stupnjem umrežavanja zemalja članica Zajednice međusobno na razini tijela Zajednice te na što većem broju određenih područja,
- proširivanjem integracije – prihvaćanjem što većeg broja zemalja Europe u članstvo Europske unije.

Kao treće se navodi brzorastući trend globalizacije, koji je bitniji motiv uključivanja u Europsku uniju, 1990-ih godina. Slabije ili nerazvijene zemlje kao samostalni igrači koji se ne nalaze u niti jednoj svjetskoj zajednici, nemaju nikakve šanse za preživljavanjem niti za razvojem. U sukobu veliki međunarodnih gospodarstava poput Amerike, Japana, Kine i Azijskih tigrova, na svjetskoj političkoj i ekonomskoj sceni europske države, jedino okupljene zajedno u Europskoj uniji mogu predstavljati rivala dostojnog ostalim svjetskim silama. Posljednji odgovor na pitanje zbog čega dolazi do uključivanja novih država u Uniju, navodi se jedinstveni model europskog integriranja kroz supranacionalne zajednice kao najsposobnijeg načina spajanja europskih zemalja u kojem zemlje članice sustavno prenose dio vlastitog suvereniteta na supranacionalna tijela Unije (Mintas Hodak i sur., 2010). „Politika proširenja EU-a želi ujediniti europske zemlje u okrilju zajedničkog političkog i gospodarskog projekta. Vođeno vrijednostima Unije i definirano strogim uvjetima, proširenje se pokazalo jednim od najuspješnijih instrumenata u promicanju političkih, ekonomskih i društvenih reformi te u konsolidaciji mira, stabilnosti i demokracije diljem kontinenta. Politika proširenja također doprinosi većoj prisutnosti EU-a na globalnoj sceni“⁴. Proširenje Unije na današnjih 27 članica, nekadašnjih 28, najznačajniji je događaj suvremene ekonomske povijesti. 1. svibnja 2004. godine izbrisana je razlika između Istoka i Zapada europskog kontinenta koja je bila na snazi gotovo šezdeset godina, te je tim postupkom obilježen početak stvaranja jedinstvene europske zone stabilnosti, napretka i zajedništva među narodima Europe. Potrebno je nadati se da proces širenja Europske unije neće završiti sve dok u članstvo ne pristupe i preostale zemlje Europe (Mintas Hodak i sur., 2010). Proces širenja Europske unije podijeljen je u sedam faza, posljednja faza odnosi se na ulazak Republike Hrvatske u Uniju, o kojima se detaljnije govori u nastavku rada.

⁴ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/167/prosirenje-unije>, datum pristupa: 25.01.2024.

Slika 1: Politička karta Europske unije

(Izvor: <https://european-union.europa.eu/easy-read/hr>, datum pristupa: 25.01.2024)

2.3.1. Prvo proširenje: Irska, Velika Britanija, Danska (1973.)

Ulazak Velike Britanije u tadašnju Europsku zajednicu izvršio je veliki utjecaj na vanjsku politiku Zajednice, otvorio je nova pitanja u samoj Zajednici i, istodobno je stvoren novi radijus odnosa Europske zajednice s zemljama nečlanicama. Velika Britanija je u Zajednicu dovela specifične odnose sa SAD-om, također je dovedeno pitanje odnosa sa Commonwealthom koja su uslijedila kao želja tih država da sačuvaju preferencije u odnosu na Veliku Britaniju, a u određenim slučajevima da se temeljem britanskog članstva u EZ i same priključe Zajednici (Vukadinović, Čehulić, 2005). Irska i Danska zahtjeve za članstvo u

Zajednici podnijele su 1961. godine isto kada iz Velika Britanija Početak samih pregovora o članstvu VB označio je i početak pregovora s Irskom i Danskom. Danska i Irska prvenstveno su bile agrarne zemlje koje su se bavila ribarstvom i poljoprivredom koje su izvozile u Veliku Britaniju te je logično da su aplicirale za članstvo u Zajednici isto kada i Velika Britanija. Referendum o ulasku Irske u EZ, EURATOM te Europsku zajednicu za ugljen i čelik održao se 10. svibnja 1972. godine. Na referendum je izašlo oko 70% birača od čega je čak 81% podržavalo odluku vlade o ulasku Irske u EZ. Danska je očekivala da će joj članstvo u Zajednici omogućiti promptno širenje na zajedničko tržište, no vrlo razvijena poljoprivreda Danske predstavljala je moguću opasnost poljodjelicima na području šest zemalja članica Zajednice. S obzirom da su „stare“ članice očekivale konkurentski pritisak Danske, nisu bile spremne prihvatiti ju u Zajednicu ukoliko ona ne pristane određene prijelazne rokove u kojima bi polako povećala izvoz svojih poljoprivrednih proizvoda na zajedničko tržište EZ. Danska je svoj referendum o ulasku u EEZ slavila, naime, na referendum je izašlo čak 89,5% birača, od kojih je 63% bilo za ulazak Danske u EEZ (Mintas Hodak i sur., 2010).

Slika 2: Prvo proširenje EEZ-a

(Izvor: <https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/>, datum pristupa: 25.01.2024)

2.3.2. Drugo proširenje: Grčka (1981.)

Grčka je bila prva zemlja u Europi koja se pozvala na čl. 238 Rimskog ugovora koji je državama davao mogućnost da postanu pridružene članice Zajednice. Po uzoru na to, Grčka je 1961. godine dobila status pridružene članice Zajednice. Ugovor o stupanju Grčke u EEZ omogućio joj je zatraži i punopravno članstvo, no od stjecanja statusa pridružene članice do statusa punopravne članice Zajednice, Grčka je prošla kroz 20-godišnje prijelazno razdoblje u kojem je ušla u carinsku uniju, prihvatila određene zajedničke politike, potpisala financijski protokol s EEZ-om, te dvanaest godina obavljala potrebne prilagodbe prihvaćanjem četiriju sloboda jedinstvenog tržišta. Aktivacijom čl. 72 Ugovora o pridruživanju Grčka je 1975. godine podnijela zahtjev za punopravno članstvo u Europsko ekonomskoj zajednici. Glavni motivi članstva Grčke u EEZ bila je želja za ubrzanjem gospodarskog rasta i razvoja nastupom na jedinstveno tržište Zajednice, uspostavljanje suradnje s zemljama Zapadne Europe te oslobađanje od utjecaja SAD-a. Zanimljivo je navesti da je kandidature Grčke za članstvo u EEZ vrlo specifična jer nije imala zajedničke granice s niti jednom od devet tadašnjih zemalja članica Zajednice, što se smatralo kao nedostatak. Temeljem analize gospodarstva, političkog i vojnog stanja u Grčkoj, Europska komisija iznijela je negativno mišljenje o stupanju Grčke Zajednici. Zaostali gospodarski rast, stagniranje ekonomije, nedovoljno razvijena poljoprivreda smatraju se segmentima koji bi loše utjecali na napredak Zajednice. Komisija je navela opasnost od uplitanja Zajednice u grčko-turske odnose i obnovu sukoba nastalih tijekom ciparske krize 1974. godine, uzimajući u obzir i to da je i Turska također potpisnica Ugovora o pridruživanju od 1964. godine. 60-ih i 70-ih godina dvadesetog stoljeća Grčka bilježi visoku stopu nezaposlenosti i niski BDP te se nadala financijskim potporama usmjerenih prema razvoju poljoprivrede i turističke industrije. Članice Zajednice navele su i strah od jeftine radne snage iz Grčke koja bi bez ograničenja mogla doći raditi u razvijene zemlje Zajednice te tako oduzeti mogućnost rada njezinim stanovnicima. Brodogradnja, proizvodnja vina, voća, povrća i maslina te njihov plasman na zajedničko tržište, predstavljalo je potencijalnu konkurenciju za talijanske i francuske proizvode koji su se plasirali na tržište širom Europsko ekonomske zajednice. Uz sve navedene negativne činjenice koje je donosilo Grčko članstvo u Zajednicu, zauzimanje njemačkog ministra vanjskih poslova, Hansa Dietricha Genschera, Vijeće ministara EEZ-a izglasalo je pozitivnu odluku po pitanju grčke kandidature, bez prijelaznog roka koje je Komisija ipak predložila. S toga je Grčka 1. siječnja 1981. postala desetom punopravnom članicom Europske ekonomske zajednice (Mintas Hodak i sur., 2010). Ne smije

se izostaviti niti činjenica da je Libija najveći dobavljač nafte za Grčku i da ta zemlja ima daleko najveći uvoz nafte od svih zemalja članica EZ-a (Vukadinović, Čehulić, 2005).

Slika 3: Drugo proširenje EEZ-a

(Izvor: <https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/>, datum pristupa: 25.01.2024)

2.3.3. Treće proširenje: Španjolska, Portugal (1986.)

Izlaskom iz diktatorskog režima Španjolska i Portugal usmjerile su se ka stvaranju demokratskog društva. Članstvom u EEZ vidjele su izlaz iz ekonomske krize kojom su bile pogođene prilikom napuštanja diktature. Španjolska i Portugal, su kao i Grčka bile prepoznatljive po vrlo zaostalom gospodarstvu, slabom razvijenoj poljoprivredi i industriji. S ciljem poticanja razvoja nejake demokracije u Portugalu, EEZ je pristala na sklapanje Ugovora o slobodnoj trgovini Portugala s EEZ-om 28. ožujka 1977. Portugal podnosi zahtjev za prijem u Europsku ekonomsku zajednicu. Lisabonskim ugovorom iz lipnja 1985. godine Portugalu je odobreno pristupanje Zajednici, dok je od 1. siječnja 1986. godine postao punopravna članica EEZ-a (Mintas Hodak i sur., 2010). „Španjolska je podnijela zahtjev za članstvo 1962., no nije bilo pomaka petnaest godina, odnosno do srpnja 1977. godine. Te je

također postala članicom vijeća Europe. Sami pregovori su trajali šest godina, od 1979. do 1985. godine je te u Madridu potpisan Ugovor o pristupanju u EEZ-u, da bi 1. siječnja 1986. godine postala članicom EEZ-e“ (Bijažić, 2020). Stupanjem Španjolske u EEZ, prvobitna Zajednica šest zemalja osnivača proširila je svoje članice za 100% te je postala Zajednicom dvanaestorice (Mintas Hodak i sur., 2010).

Slika 4: Treće proširenje EEZ-a

(Izvor: <https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/>, datum pristupa: 25.01.2024)

2.3.4. Četvrto proširenje: Austrija, Švedska, Finska (1995.)

Pristupanje Austrije, Švedske i Finske 1995. godine predstavlja četvrti val proširenja sada već Europske unije. Nazivao se i „proširenjem na neutralne“. Austrija je prva podnijela zahtjev za članstvo u Uniji, i to 1989. godine, Švedska 1991., a Finska 1992. godine. Četvrtim valom proširenja EU se proširila na tri zemlje vrlo stabilnog i razvijenog gospodarstva, visokog životnog standarda, sa stabilnim demokracijama i visoke platežne moći. Prihvatanjem Austrije u Europsku uniju označen je završetak austrijskih integracija koje su počele puno prije nego li je Austrija podnijela zahtjev za članstvo u EU. Isto tako, Austrija je bila jedna od zemalja osnivačica Europskog prostora slobodne trgovine (engl. *European Free Trade Agreement – EFTA*) osnovanog 1960. godine. Prve članice EFTA-e bile su Velika Britanija, Švedska,

Norveška, Danska, Portugal, Austrija i Švicarska. Island postaje članicom 1970., Finska 1986., a Lihtenštajn 1991. godine. Sporazumom koji je potpisan 1991. godine između tadašnjih 12 članica EU i tadašnjih 7 zemalja EFTA-e osnovan je „europski ekonomski prostor“ (engl. *European Economic Area – EEA*) koji je bio znatno širi od samog tržišta Europske unije. EEA je svojim članicama, koje nisu bile članice EU, omogućio slobodan nastup na unutarnjem tržištu Unije. Navedeni sporazum na snazi je od 1. siječnja 1994. godine i vrijedi još i danas (Bijažić,2020). Četvrtim valom proširenja Europska unije brojala je 15 članica.

Slika 5: Četvrto proširenje Europske unije

(Izvor: <https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/>, datum pristupa: 25.01.2024)

2.3.5. Peto proširenje: Malta, Cipar, Latvija, Litva, Estonija, Poljska, Slovačka, Češka, Mađarska, Slovenija (2004.)

Peti val proširenja Europske unije najveće je proširenje u povijesti Europske unije zbog ujedinjenja zapada i istoka Europe što dovodi do spajanja nekada vrlo različitih ideologija i pogleda na svijet. 1. svibnja 2004. godine Uniji se pridružuje osam tranzicijskih i dvije mediteranske zemlje, što znači 70 milijuna novih građana Europske unije čime je broj građana Unije narastao na nešto više od 450 milijuna. Zemlje srednje i istočne Europe, na koje se ovaj

val proširenja odnosi, puno su složeniji pojam od samo deset novih članica Unije, izuzev Malte i Cipra. Pojam širenja EU na navedene zemlje više-manje obuhvaća gotovo sve bivše komunističke zemlje koje su bile ili su u sastavu SSR-a, ili su bile iza „željezne zavjese“ te su po prirodi bile komunističke ili socijalističke. Ovo je jedina veza po čemu su te države slične, po svemu ostalom su potpuno drugačije: po kulturi, tradiciji, gospodarskom razvoju, jeziku, pismu, vjeroispovijesti ... Gledano s geopolitičkog stajališta riječ je o tzv. državama između Njemačke i Rusije, Europe i Azije te u konačnici Istoka i Zapada. Komunistički načini upravljanja obilježeni su ozbiljnim gospodarskim poremećajima, glavni ekonomski problemi SSSR-a i država istočne Europe proizlazili su iz lošeg planiranja proizvodnja, miješanje državnog vrha u gotovo sve segmente gospodarstva, monopol industrijalizacije, osobito vojne industrije, kontinuirano sprječavanje nastanka konkurencije na tržištu što dovodi o nedostatka proizvoda, tehnološko stagniranje itd. Rušenjem Berlinskog zida 1989. godine države srednje i istočne Europe oslobodile su se komunizma i sovjetskog utjecaja, a Litva, Estonija i Latvija ponovo su stekle državnu neovisnost. Članstvom u Uniji, te zemlje željele su se donekle izjednačiti sa zemljama Zapadne Europe. Članstvo u EU nije bio samo izraz želje da se izjednače na demokratskom i ekonomskom planu sa članicama EU. Bio je to izraz političke svijesti tim zemalja da jedino na taj način mogu omogućiti financijsku potporu te bezopasno vanjsko okruženje za mirnu egzistenciju, bez prijetnji da će ponovo biti podčinjene Sovjetskom Savezu. „Povratak u Europu“ postao je sinonim za članstvom u Europskoj uniji, što bi državama kandidatkinjama za članstvo omogućilo civiliziran i moderan razvoj (Mintas Hodak i sur., 2010). „Europska je unija dugo bila zatvorena prema Istoku, odnosno prema manje razvijenim državama koje dolaze iz drugačijeg državnog i gospodarskog uređenja. EU je trebala biti sposobna prihvatiti države iz istočne Europe te biti doslovno „ujedinjena u raznolikosti“ sa svima. Europa se po tom pitanju ujedinila tek 2004. kad se Zapad i Istok spojio. Te se godine dogodilo najveće proširenje Europske unije kada je u EU ušlo čak deset država: Malta, Cipar, Latvija, Litva, Estonija, Poljska, Slovačka, Češka, Mađarska i Slovenija“ (Bijažić, 2020). Prvi korak kojim su označene pripreme za proces stupanja Uniji ranije navedenih deset država bio je sklapanje europskog sporazuma o pridruživanju s Europskom unijom. Mađarska i Poljska prve su potpisale sporazum 1991. i 1993. godine slijedile ih Bugarska, Češka, Rumunjska i Slovačka, dok su posljednje potpisale Estonija, Litva i Latvija 1994. godine. Malta je Sporazum potpisala još 1970. godine a Cipar 1972. Sljedeće što je bilo potrebno napraviti u procesu ugovornog integriranja tranzicijskih zemalja te Malte i Cipra bilo je podnošenje zahtjeva Europskoj uniji za primanje u punopravno članstvo koje su Malta i Cipar obavile 1990. godine. Mađarska i Poljska zahtjeve su predale 1994. godine, 1995. zahtjeve podnose Bugarska,

Estonija, Litva, Latvija, Rumunjska i Slovačka. U 1996. godine Slovenija i Češka potpisuju sporazume o pridruživanju te podnose zahtjeve za punopravno članstvo u Uniji. Mađarska, Cipar, Češka, Poljska, Slovenija i Estonija 31. ožujka 1998. godine započinju pregovore o ulasku u EU. Rumunjska, Slovačka, Litva, Latvija i Bugarska te Malta tek 1999. stječu status kandidatkinja za članstvo, dok pregovori započinju 15. veljače 2000. godine. Pregovori sa svih deset kandidatkinja završeni su u Kopenhagenu 13. prosinca 2002. godine. 1. svibnja 2004. godine Europska unija i službeno proširila se za deset novih članica (Mintas Hodak i sur., 2010).

Slika 6: Peto proširenje Europske unije

(Izvor: <https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-biti-dio-eu>, datum pristupa: 25.01.2024)

2.3.6. Šesto proširenje: Rumunjska, Bugarska (2007.)

Ugovorom iz Nice drugi je put nadopunjen Ugovor o osnivanju Europske unije. Osnovni razlog izmjena bila je potreba za institucionalnim prilagodbama Unije za peti val proširenja, koji je nastupio u svibnju 2004. godine, čime je EU povećana za deset novih članica, te za šesti val proširenja koji se dogodio u siječnju 2007. godine kada Bugarska i Rumunjska postaju

članicama Unije (Omejec, 2008). Bugarska i Rumunjska zahtjev za članstvo u Uniji podnijele su 1995. godine, no Europsko vijeće je 2002. godine jasno dalo do znanja da te dvije države nisu bile u mogućnosti ispuniti sve definirane kriterije koje je potrebno ispuniti kako bi dobile status kandidatkinja za ulazak u EU. Komisija je kreirala Mapu puta za obje zemlje koja je pokrivala vremensko razdoblje potrebnih prilagodbi obje države do njihovog stupanja u Uniju. Osnovni cilj kreiranja Mape puta je iznošenje svih mjera koje su Bugarska i Rumunjska morale poduzeti kako bi ispunile potrebne kriterije, s posebnim fokusom na gospodarske reforme. S obzirom da ni uz pomoć Mape puta ove dvije zemlje nisu uspjele do kraja ispuniti sve mjere, Unija je ipak odlučila ispuniti dano obećanje na konferenciji u Kopenhagenu 2002. godine, te su 2007. godine Rumunjska i Bugarska postale članicama Europske unije, čime je broj članica Unije došao do broja od dvadeset i sedam članica (Minats Hodak i sur., 2010).

1993. godine u Kopenhagenu, Europsko vijeće održalo se sastanak na kojem su postavljeni kriteriji koje svi budući kandidati moraju zadovoljiti ukoliko žele postati članovima Europske unije. Kriteriji su sljedeći:

- politički: održavanje stabilnosti institucija koje provode demokraciju, poštivanje ljudi i ljudskih prava, prava manjina te prihvaćenje politike Unije,
- gospodarski: djelovanje djelotvornog tržišnog gospodarstva te spremnost tržišnih aktera da se nose s konkurencijom i tržišnim zakonima na području Unije,
- pravni: prihvaćanje cjelokupne pravne stečevine Europske unije.

Europsko vijeće sastalo se 1995. godine u Madridu gdje je zaključeno da je navedenim kriterijima potrebno dodati još jedan – administrativni. Time je postavljen i četvrti kriterij koji mora biti ispunjen prilikom stupanja u Uniju:

- administrativni: učestalo prilagođavanje pravilne administrativne infrastrukture s ciljem osposobljavanja uvjeta za skladnu integraciju u Uniji (Brigljević i sur., 2006).

Slika 7: Šesto proširenje Europske unije
(Izvor: <https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu>, datum pristupa: 25.01.2024)

2.4. Republika Hrvatska na putu u Europsku uniju

Republika Hrvatska bila je prva tranzicijska država koja je izrazila želju za stupanjem u Europsku zajednicu, 5. listopada 1990. godine na međunarodnoj konferenciji u Institutu za globalnu ekonomiju u New Yorku. Diplomatski odnosi uspostavljeni su 15. siječnja 1992. godine priznavanjem Republike Hrvatske kao neovisne države od strane Vijeća Europske zajednice (Omejec, 2008). Put Republike Hrvatske prema Europskoj uniji trajao je više od deset godina, pregovori su se vodili u više poglavlja nego s ijednom drugom državom i prema znatno strožim kriterijima. Okolnosti pod kojima je Hrvatska ušla u Uniju puno su drugačije od onih u vrijeme prethodna dva vala proširenja iz 2004. i 2007. godine. Zbog neuspješne integracije Bugarske i Rumunjske, Unija je znatno postrožila kriterije ulaska te je uvela nova poglavlja i pregovaračke mjere. Sam put pristupanja Uniji za Hrvatsku je, *de facto* bio proces izgradnje države. U tom procesu bitno značenje je imalo poglavlje 23., posvećeno pravosuđu i temeljnim pravima, na temelju kojeg je pokrenuta reforma pravosuđa. Republika Hrvatska danas ima dobre temelje za izgradnju efikasnog pravosuđa (Puljiz, Ravlić, Visković, 2012). Za razliku od

država koje su u Europsku uniju ušle tzv. „istočnim ili petim valom proširenja“, Hrvatska je uz uobičajene prepreke imala i neke otegotne, specifične okolnosti. Prva specifična okolnost bio je Domovinski rat kojemu je svrha bila obraniti i osloboditi okupirana područja te stvoriti neovisnu i cjelovitu Republiku Hrvatsku. Temeljem međunarodno prihvaćenih klasifikacija ratnih šteta, razlikuju se izravne ili primarne te neizravne ili sekundarne ratne štete. Izravne štete koje je prouzročio Domovinski rat gospodarstvu Republike Hrvatske odnose se na troškove vođenja obrambenog rata, ratni rashodi, na štete prema naseljima i objektima, na štete počinjene prema stanovništvu te štete nastale iskorištavanjem nacionalnog bogatstva. U neizravne štete ubrajaju se umanjenje društvenog proizvoda, prisvajanje imovine hrvatskih poduzeća i korporacija, štete zbog duševne patnje stanovnika te kao najznačajnija šteta navodi se demografski gubitak. Uz sve navedene štete, rat je hrvatskom gospodarstvu nanio još jednu veliku štetu – stagniranje važnih tranzicijskih procesa u Hrvatskoj, proces demokratizacije te proces transformacija gospodarstva (Musladin, 2012).

Faza pregovora oko Sporazuma o suradnji između Republike Hrvatske i Europske unije 1995. godine, uz vrlo kratkotrajnu suradnju uz pomoć programa PHARE kojim bi se Hrvatskoj omogućila financijska i tehnička pomoć Unije, ipak nije doživjela svoju realizaciju zbog provedbe vojno-redarstvene operacije „Oluja“ od 4-7. kolovoza 1995. godine. „Oluja“ je rezultirala momentalnom suspenzijom uporabe pretpristupnog programa PHARE, uz istodoban prekid pregovora koji su se temeljili na Sporazumu o suradnji (Mintas Hodak i sur., 2010).

1997. godine Vijeće ministara Europske unije definiralo je političke i ekonomske uvjete za razvoj bilateralne suradnje s RH, dok 26. svibnja 1999. godine Europska komisija donosi Proces stabilizacije i pridruživanja za pet država s područja jugoistočne Europe, među kojima je i Hrvatska. 1. lipnja 1999. godine usvaja se političko-strateški dokument čiji je osnovni cilj stabilizacija prilika za jugoistočnu Europu putem osnaživanja međusobne suradnje i približavanja zemalja tog područja euroatlantskim integracijama pod nazivom Pakt o stabilnosti. Uz činjenicu da Zagreb tada još uvijek nije imao formalni ugovorni odnos s Europskom unijom, bilo je očito da je Hrvatska ipak bila u široj interesnoj sferi Bruxellesa te je imala sposobnost pokazivanja svog europskog puta. Do vidljivog razvoja odnosa između Hrvatske i EU dolazi završetkom parlamentarnih izbora u Republici Hrvatskoj u siječnju 2000. godine (Vukadinović, Čehulić, 2005).

Bitno je izdvojiti nekoliko bitnih datuma koji su bili ključni na putu sklapanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Republike Hrvatske prema članstvu EU. Najprije se spominje 24. studeni 2000. godine kada započinju pregovori oko sklapanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) na Zagrebačkom samitu, te 14. svibanj 2001. godine kao datum na koji je SSP potpisan (Mintas Hodak i sur., 2010). „Održan je Zagrebački sastanak na vrhu, najveći i najznačajniji

međunarodni politički skup ikada održan u RH, na kojem su svi sudionici dali političko priznanje Republici Hrvatskoj i poticaj Vladi da ustrajno nastavi s započetim reformama. Sastanak predstavlja prekretnicu i novi početak za Proces stabilizacije i pridruživanja s mogućnošću priključenja europskom *mainstreamu*“ (Milardović, 2003:366). Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP, engl. *Stabilisation and Association Agreement – SAA*) 29. listopada 2001. godine Vlada Hrvatske po prvi put započinje ugovorne odnose s Europskom unijom. Ovo je bio nedaleko najznačajniji formalni korak u započetom procesu približavanja Hrvatske Europskoj uniji prije iznošenja zahtjeva za punopravno članstvo, dobivanja statusa kandidata te započinjanja pristupnih pregovora (Brigljević i sur., 2006). SSP definira se kao preferencijalni sporazum koji bi trebao pridonijeti ekonomskoj i političkoj stabilizaciji Republike Hrvatske i uspostavi dugoročnih odnosa s EU. Glavni cilj SSP-a je provođenje političke suradnje, ujednačavanje zakonodavstva, omogućavanje učestale i zdrave regionalne suradnje te poticanje suradnje u ostalim područjima: politička suradnja, regionalna suradnja, slobodan protok robe, ljudi i kapitala, financijska suradnja, pravna suradnja ... Sva područja suradnje koja su predviđena SSP-om u nadležnosti su Europske unije i država članica, stoga se kaže da je SSP sporazum mješovitog karaktera koji na odgovarajući način definira i uređuje odnose između Hrvatske i EU. Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju stupa na snagu 1. veljače 2005. godine (Omejec, 2008). Nastavak kronologije hrvatske integracije temelji se na podnošenju hrvatskog zahtjeva za članstvo u Uniji 21. veljače 2003. godine uslijed čega je Europska komisija Hrvatskoj dostavila upitnik sa 4560 pitanja. Odgovore na pitanja Hrvatska je Komisiji uručila u listopadu 2003. godine, nakon čega je Komisija iznesla pozitivno mišljenje o zahtjevu hrvatske za punopravnim članstvom u Europskoj uniji. Europska komisija posebno je vodila računa o Solunskom programu za zapadni Balkan to jest o kretanju prema Europskoj integraciji iz lipnja 2003. godine kojim je određena budućnost integracija država Zapadnog Balkana u tokove Europske unije. Sukladno pozitivnom mišljenju o hrvatskoj kandidaturi za punopravno članstvo u Uniji, Europsko vijeće je na samitu koji je održan u Bruxellesu 18. i 19. lipnja 2004. godine Hrvatskoj dodijelilo status kandidata (Mintas Hodak i sur., 2010). Nakon stjecanja statusa kandidata, Europska komisija objavila je 6. listopada 2004. godina Pretpristupnu strategiju za Hrvatsku kojom je na Hrvatsku primijenjena pretpristupna strategija koju je za tadašnje zemlje kandidatkinje donijelo Europsko vijeće 1997. godine u Luksemburgu. Osnovne točke Pretpristupne strategije za Hrvatsku bile su:

- kreiranje Komisijjskih godišnjih izvještaja o napretku Hrvatske u procesu pristupanja Uniji, počevši od 2005. godine,

- omogućavanje korištenja Hrvatskoj pretpristupnih financijskih programa poput ISPA, SAPARD i Phare.
- uspostavljanje Vijeća za stabilizaciju i pridruživanje te Odbora za stabilizaciju i pridruživanje te njegovih pododbora kao tijela za praćenje provedbe SSP-a.
- izgradnja Okvirnog sporazuma kojim se Hrvatskoj omogućuje prisustvo u programima Zajednice (Brigljević i sur., 2006).

Nakon što je potvrđena uspješna suradnja Hrvatske s Haškim sudom, 3. listopada 2005. godine otvoreni su pregovori za punopravno članstvo Republike Hrvatske u Europskoj uniji. Krajem 2005. godine Hrvatska započinje analitički pregled usklađenosti (*screening*) zakonodavstva s pravnom stečevinom Europske unije. Nakon godinu dana, u listopadu 2006. godine Hrvatska je dovršila *screening* hrvatskog pravnog sustava. Rezolucijom iz veljače 2010. godine, Europski parlament određuje potencijalni kraj hrvatskih pregovora u toku 2010. godine, naglašavajući potrebu za jačanjem javne uprave, za snažnijom borbom protiv kriminala i korupcije, za suradnjom s haškim sudom. Kada se govori o putu ulaska Hrvatske u EU bitno je navesti glavne aspekte financijske pomoći koju je EU pružila Hrvatskoj, uporabom različitih financijskih instrumenata. Ovo je standardna paradigma Unije koja ima za cilj pomoći zemljama kandidatkinjama u osnaživanju ekonomskih, političkih i institucionalnih reformi, a sadržava mnogobrojne programe pretpristupne pomoći, kao što su:

- CARDS – program pomoći za stabilizaciju obnovu i razvoj,
- PHARED, ISPA, SEPARD – tri pretpristupna fonda u 2005. i 2006. godini,
- IPA – pretpristupni fond iz 2007. godine,
- posebni programi EU usmjereni prema RH.

U brojevima, ova vrsta potpore znači oko 278,8 milijuna eura Hrvatskoj za vrijeme trajanja CARDS programa u razdoblju od 2000. – 2004. godine, 252 milijuna eura iz programa PHARE, ISPA i SEPARD, te oko 590 milijuna eura od programa IPA u razdoblju od 2007. – 2010. godine (Mintas Hodak i sur., 2010). 2011. godine u prosincu Republika Hrvatska potpisala je Ugovor o pristupanju Europskoj uniji. U siječnju, 2012. godine održan je drugi državni referendum na kojem je oko 66% građana glasalo da je za članstvo Hrvatske u EU. Nakon što je tadašnjih dvadeset i sedam zemalja članica EU ratificiralo hrvatski Ugovor o pristupanju Europskoj uniji, Republika Hrvatska i službeno postaje punopravna članica. Postankom punopravne članice EU, Hrvatska je postala dijelom velike europske obitelji od dvadeset i osam država članica i oko 510 milijuna stanovnika. Članstvo u Uniji omogućuje mobilnost građana bez putovnica i viza, sposobnost zapošljavanja u EU bez potrebnih radnih dozvola, mladima je

omogućen jednostavniji pristup programa EU. Članstvom Republike Hrvatske u Europskoj uniji građanima je omogućeno:

- putovanje u zemlje članice na temelju osobne iskaznice, onom koja je izdana nakon 1. siječnja 2003. godine
- razgovori mobilnim uređajima u sustavu *roaming* mreže su jeftiniji
- slobodno obavljanje kupovine u bilo kojoj zemlji članici bez obveze plaćanja carine
- hrvatski građani mogu zatražiti europsku vozačku dozvolu
- mogućnost studiranja u bilo kojoj zemlji članici pod uvjetima istim koje imaju i studenti te države⁵.

⁵ <https://mvep.gov.hr/UserDocsImages/files/file/publikacije/Hrvatska-28-clanica-Europske-unije.pdf>, datum pristupa: 28. 01. 2024.

3. Rusija

Rusija ili Ruska Federacija najveća je država na svijetu s površinom od 17.098.242 km², proteže se na golemom prostranstvu istočne Europe i sjeverne Azije sa sjedištem u Moskvi. Za državu Rusiju kaže se da je zemlja superlativa. Dvostruko je veća od Kanade koja je druga najveća država na svijetu. Obuhvaća jedanaest vremenskih zona, objedinjuje raznoliki okoliš i vrlo različite oblike reljefa, od pustinje preko stepe, dubokih šuma do arktičke tundre. Na području Rusije nalazi se najduža europska rijeka Volga, najveće jezero Ladoga, najdulje jezero na svijetu Bajkal, a zabilježena je i najniža temperatura na svijetu, izvan sjevernog i južnog pola. Teritorij Rusije na sjeveru i jugu omeđen je Antarktičkim i Tihim oceanom. Na jugoistoku graniči sa Kinom i Demokratskom Narodnom Republikom Korejom, na jugu s Mongolijom i Kazahstanom, na jugozapadu s Gruzijom i Azerbajdžanom, na zapadu s Ukrajinom, Estonijom, Latvijom i Bjelorusijom i na sjeverozapadu s Finskom i Norveškom. Na zapadu ima izlaz na Baltičko more, dok na jugozapadu izlazi na Crno more i Azovsko more te na Kaspijsko jezero⁶. Teritorij Ruske Federacije sastoji se od zapadnog nizinskog i istočnog planinsko – gorovitog dijela. Nizinski dio teritorija obuhvaća ravnicu koju planina Ural dijeli na Istočnoeuropsku i Zapadnosibirsku nizinu. Gorovito područje Rusije sastoji se prostranih visokih ravnica Srednjosibirskog visočja i od južnih i istočnih sibirskih planina. Na ruskom području prevladava kontinentalna klima, izuzme li se južni dio Dalekog istoka s monsunskom klimom⁷.

3.1. Ruska država kroz povijest

Ruska Federalna Država svoje korijene vuče još iz kneževine nastala u okolici Kijeva u devetom stoljeću te je idućih tisuću godina po prirodi vladanja ruska država bila autokratska s monarhom na čelu koji je vladao temeljem nasljednog prava i apsolutnom moći. Uz autokraciju, povijesno naslijeđe ruske vlasti podrazumijeva i apsolutizam i patrimonijalizam. Apsolutizam je oblik vladavine u kojoj vladar ima apsolutnu moć odlučivanja u svom carstvu, dok patrimonijalizam predstavlja koncept vlasti u kojoj se vladar prema carstvu odnosi kao prema svojoj vlastitoj imovini, umjesto da se kao prema svojoj imovini odnosi prema društvu s odgovarajućim pravima i interesima koji su u interesu njegovih podanika. Petar Veliki (1628.-1725.) i Katarina Velika (1762.-1796.) ruski su vladari koji su tijekom svoje vladavine modernizirali monarhiju i ostavili pečat na rusko društvo približivši ga zapadnoeuropskim

⁶ <https://www.britannica.com/place/Russia>, datum pristupa: 04.04.2024.

⁷ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/rusija#poglavlje12>, datum pristupa: 04.04.2024.

modernim zemljama. Želja za stvaranjem ruskog vojnog i gospodarskog potencijala bio je uvjetovana kontinuiranim proširenjem ruskog posjeda primjenom rata i prisilnog anektiranja teritorija susjednih zemalja. Sve do početka 18. stoljeća Rusija je bila teritorijalno najveća zemlja na svijetu, no njezin utjecaj kroz povijest imao je puno širi zamah od njezinih granica (Almond i sur., 2018). Ekspanzivno širenje ruskog teritorija započinje u šesnaestom stoljeću te su ubrzava za vrijeme vladavine Petra Velikog u osamnaestom stoljeću. Napoleon je bio zaslužan za zauzimanje teritorija zapadnih zemalja, pa se ruski imperijalistički nagon okrenuo prema osvajanju Kavkaza, Sibira i Središnje Azije (Westad, 2009). Carski oblik vladanja tijekom povijesti nastanka i razvoja ruske države pokazao se nepodobnim za ispunjavanje velikih zahtjeva za nacionalnu aktivaciju u Prvom svjetskom ratu. Ruski car Nikolaj II. 1917. godine odrekao se vlasti te su ga zamijenili boljševici čiji je primarni cilj bio stvaranje osnivanje socijalističkog ruskog društva i širenje socijalističkog načina upravljanja po cijelom svijetu. Socijalizam se definira kao oblik vladavine u kojem je društvo ostalo bez svog privatnog vlasništva i u kojima je sva imovina bila u vlasništvu države. Vođa Komunističke partije Rusije i prvi čelnik Sovjetske vlade bio je Vladimir Iljič Lenjin. Pod Lenjinovom vladavinom njegova je Partija nadzirala sve razine upravljanja. Nakon Lenjinove smrti 1924. godine na vlast dolazi Josif Visaironović Đugašvili Staljin koji je dodatno centralizirao državnu moć. Učvršćen je totalitarni režim s ciljem osnivanja ruske vojne moći i industrije. Ruska država je tijekom Drugog svjetskog rata preživjela kušnju odbivši vojsku Njemačke do Berlina, iako su ratni gubitci bili ogromni. Personalističku vlast koju je Staljin nakon svoje smrti ostavio 1953. godine, samo je dodatno oslabila sovjetsku državu što već nakon nekog vremena dolazi do izražaja te niti jedan Staljinov nasljednik nije bio u mogućnosti donijeti promjene u sustavu upravljanju SSSR-om bez dovođenja u pitanje komunističku vlast na kojoj se temelji sam nastanak Rusije. 1985. godine na čelo Sovjetskog Saveza dolazi Mihail Gorbačov koji je odmah pokrenuo jačanje vlastite političke baze, stavljajući naglasak na potrebu za većom otvorenošću prema narodu, poznata pod nazivom „glasnost“. Gorbačov se zalagao za poboljšanje gospodarskog blagostanja Sveza i njegovih stanovnika. Pod njegovom vladavinom legalizirano je privatno poduzetništvo, osnovane su neformalne političke i društvene zajednice. Plan za slobodne izbore i funkcionalan parlament proveden je 1989. i 1990. godine. Radikalizam koji je provodio Gorbačov dobio je potvrdu kroz iznenađujuće događaje koji su se 1989. godine dogodili u istočnoj Europi, naime, svi komunistički režimi koji su činili Komunistički blok srušili su se i preuzeli su vlast u kojoj se vlast izabire putem višestranačkih parlamentarnih izbora. Rušenjem komunizma u istočnoj Europi započeo je kraj suradnje, ekonomske razmjene i vojnog saveza sklopljenog sa zemljama Istočne Europe, podijeljenoj Njemačkoj na dva bloka

bilo je omogućeno ujedinjenje. Na Baltiku su tri republike objavile Sovjetskom Svezu svoju namjeru za izdvajanjem iz Saveza. U razdoblju od godinu dana, između 1989. i 1990. godine, širom Sovjetskog Saveza i Istočne Europe komunistički stil upravljanja državom se srušio (Almond i sur., 2018).

3.2. Suvremena Rusija

U roku od samo tri mjeseca nakon Jeljcinove ostavke 2000. godine u ožujku raspisani su predstojeći predsjednički izbori na kojima je temeljem svoje ogromne osobne popularnosti Vladimir Putin ostvario pobjedu već u prvom krugu (Jakovčević, 2023). Moderna ruska država ili službeno Ruska Federacija nalazi se pod jakim sankcijama zbog političkih odluka koje donosi predsjednik Rusije Putin, koji je na čelu države već duže od dvadeset godina. Svoju politiku Putin bazira na održavanju i očuvanju suvereniteta zemlje i jačanju vojne moći što je rezultiralo invazijom na Ukrajinu. Napad na Ukrajinu izazvao je oštre kritike i osude Europe i cijelog svijeta, uslijed čega se Rusija našla izolirana sa političke globalne scene. Unatoč uvedenim sankcijama od strane Europske unije, vlast Putina i dalje ostaje stabilna koja se temelji na kontroli nad medijima, pravosuđu i određenim skupinama stanovništva. Unatoč strogim sankcijama, ruska se ekonomija uspjela održati i izbjeći totalni financijski slom. Kao ključ održavanja stabilne ekonomije uzimaju se strategije zaobilaska sankcija pomoću kojih se Rusija za uvoz i izvoz služila trećim zemljama. Prodaja nafte i plina padala je no ekonomija se ipak pokazala otpornijom i održivijom nego što se je smatralo od strane Europske unije i svijeta. Normalno je da je inflacija značajno porasla no Središnja banka je snizila kamatne stope što je rezultiralo sporijim ekonomskim rastom u 2024. godini. Kada se govori o suvremenom društvu Rusije, zbog agresije na Ukrajinu i ono je doživjelo određene promjene. Vojni sukob utjecao je odlazak mladog stanovništva iz zemlje što je dovelo do promjene u društvenoj strukturi stanovništva. U Rusiji je trenutno na snazi i „odljev mozgova“ što znači da visokokvalificirani i visokoobrazovni ljudi i radno sposobno stanovništvo napušta svoj posao i zemlju u potrazi za bolje plaćenim poslom u inozemstvu. Zbog utjecaja snažne inflacije i nedostatka radne snage rusko se gospodarstvo nalazi pred velikim problemima uslijed kojih dolazi do smanjenje proizvodnje i potrošnje što rezultira smanjenjem ukupnog BDP-a⁸.

⁸ <https://www.dw.com/bs/rusko-gospodarstvo-bolje-od-prognoza-no-mo%C5%BEE-li-to-potrajati/a-68340248>, datum pristupa: 20.08.2024.

4. Odnosi između Europske unije i Rusije prije i tijekom ruske invazije na Ukrajinu

Raspadom Sovjetskog Saveza koji se dogodio 1991. godine, Europska unija pružila je Rusiji pomoć tijekom njezinog tranzicijskog procesa koji je rezultirao potpisivanjem Sporazuma o partnerstvu i suradnji između EU i Rusije 1994. godine. Širenjem NATO saveza 1999. i 2004. godine na područje istočne Europe i pribaltičkih zemalja ranije uspostavljeni prijateljski odnosi između Europske unije i Rusije polako se počinju narušavati. Najupečatljiviji razdor koji traje i sve do danas dogodio se je 2014. godine kada je Rusija anektirala autonomnu oblast unutar Ukrajine, Krim, dok je sukob na istoku Ukrajine eruptirao te postao globalni problem⁹. Do 2013. godine kada se održao Majdanski prosvjed u Ukrajini, EU i Rusija zalagali su se za strateško partnerstvo i pregovarali su o novom sporazumu s ciljem proširenja suradnje koji je započeo 2008. godine koji obuhvaća gospodarstvo, trgovinu, klimatske promjene, energetiku, istraživanje i razvoj, obrazovanje, borbu protiv terorizma, kontroliranje nuklearnog oružja te okončavanje nemira na području Bliskog istoka. Europska unija u znatnoj mjeri zalagala se za primanje Rusije u Svjetsku trgovinsku organizaciju 2012. godine. Uslijed ilegalnog pripajanja Krima ruskom teritoriju koje se dogodila u ožujku 2014. godine, EU počinje dovoditi u pitanje svoje političke odnose s Rusijom. Od ožujka 2014. godine Europska unija postupno počinje uvoditi Rusiji određene sankcije, isto su učinili i SAD, Kanada i Australija. Ograničenja donesena 2014. godine obuhvaćale su individualne mjere ograničavanja koje su se odnosile na zamrzavanje imovine i obustavljanje davanja viza ruskoj eliti, separatistima i pojedincima u Ukrajini. Sankcije su se odnosile i na obustavljanje pregovora između EU i Rusije koji su se odnosili na novi sporazum o prijateljstvu i suradnji između dvije navedene strane, kao i izbacivanje Rusije iz grupe najrazvijenijih zemalja svijeta G8 (engl. *Group of Eight*). Navedene sankcije odnose se na diplomatske odnose, dok su još Rusiji od strane EU uvedene i gospodarske sankcije koje su se odnosile na ograničeno trgovanje s Krimom te određena sektorska ograničavanja vezana za trgovinu s oružjem i energetikom te svo financijsko poslovanje s Rusijom. No Rusija nije ostala dužna Europskoj uniji na uvedene sankcije te je u kolovozu 2014. godine Rusija predstavila paket protusankcija kojima je obustavila uvoz prehrambeno-poljoprivrednih proizvoda s područja EU, što uključuje 43% izvoza prehrambeno-poljoprivrednih proizvoda iz EU u Rusiju. Uz sve sankcije i protusankcije, Europska unija i dalje je ostala najveći trgovinski partner Rusiji, dok je do 2021. godine Rusija

⁹ <https://irmo.hr/novosti/eu-i-rusija-od-partnerstva-do-rivalstva/>, datum pristupa: 01.07.2024.

bila peti najveći trgovinski partner Uniji¹⁰. Invazija ruske vojske na Ukrajinu predstavlja jednu od najvećih i najznačajnijih prijetnji sigurnosti, miru i normalnom životu u Europi od završetka Hladnog rata 1991. godine. 21. veljače 2022. godine predsjednik Rusije Vladimir Vladimirovič Putin, obratio se javnosti te je naveo da će Rusija provesti „specijalnu vojnu operaciju“ koja se je ponajprije odnosila na ukrajinski identitet i državnost. 24. veljače 2022. godine ukrajinski predsjednik Volodimir Zelenski u ranojutarnjim satima oglasio se te je poručio ruskom narodu da Ukrajinci teže održavanju mira, ali da će se, ukoliko budu primorani braniti. Istog dana Putin je proglasio početak ranije navedene „specijalne vojne operacije“ te su se nakon nekoliko trenutaka u gradovima širom Ukrajine začule eksplozije. Tim je postupkom i službeno započela ruska agresija na Ukrajinu. Čelnici država i vlada država širom cijelog svijeta najoštrije su osudili rusku agresiju te su obećali uvođenje najstrožih sankcija Rusiji. Humanitarna, vojna, financijska i psihološka pomoć Ukrajini pristizala je sa svih strana svijeta. Nekoliko tisuća međunarodnih korporacija obustavilo je svoje poslovanje u Rusiji te su se povukle ili ograničile svoje poslovne aktivnosti na području Rusije. Od veljače 2022. godine Vijeće Europske unije i Europsko vijeće često se sastaju sa svrhom praćenja situacije u Ukrajini. Vođe Europske unije već dvije i pol godine od Rusije zahtijevaju da obustavi napade na području Ukrajine te da se bezuvjetno povuče sa okupiranog područja te da u potpunosti prizna i poštuje integritet, suverenitet i teritorijalnu cjelovitost Ukrajine (Lovrić, 2021). Kao odgovor na ilegalno pripajanje Krima te na destabilizaciju Ukrajine, Europska unija 2014. godine uvodi određene sankcije Rusiji, dok 23. veljače 2022. godine EU proširuje sankcije kao reakciju na priznavanje oblasti Donjecka i Luganska na području Ukrajine koja nisu pod kontrolom ruske vlasti. Uz sankcije koje su uvedene 23. veljače, Unija 24. veljače u velikoj mjeri proširuje popis sankcija kao odgovor na rusku vojnu agresiju nad Ukrajinom. Definirane su brojne restriktivne mjere kojima se nastoji oslabiti rusko gospodarstvo u svrhu smanjivanje njezine sposobnosti za vođenje rata¹¹. Strateški kompas za sigurnost i obranu na snazi je od ožujka 2022. godine kojim je Europska unija potvrdila činjenicu da Rusija zbog provođenja agresije nad Ukrajinom predstavlja izravnu i dugoročnu prijetnju europskoj zajednici i europskoj sigurnosti. Od tog trenutka se EU prema Rusiji ophodi prema pomno osmišljenim načelima:

1. Rusiju se mora izolirati na međunarodnoj razini te joj se moraju uvesti mjere ograničenja kako bi joj se onemogućilo ratovanje,

¹⁰ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/177/russia>, datum pristupa: 02.07.2024.

¹¹ https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en, datum pristupa: 04.07.2024.

2. međunarodna zajednica mora osmisliti način na koji će Rusija, njezini pojedinci i potpomagači odgovarati zbog kršenja međunarodnog prava i počinjenja ratnih zločina na području Ukrajine,
3. nužno je pružiti pomoć i potporu susjednim zemljama Unije, a prijateljskim partnerima na svjetskoj razini pomoći u rješavanju posljedica nastalih uslijed ruske agresije,
4. bitno je podržati usku suradnju s NATO savezom u svrhu obrane međunarodnog poretka,
5. od velike je važnosti ojačati energetske otpornost Unije, te pokušati smanjiti kiberprijetnje i manipulacije informacijama te uplitanja iz Rusije,
6. civilno društvo i društva koje se zalažu za ljudska prava trebala bi nastojati dobiti potporu u Rusiji i izvan nje, uz istodobno reagiranje na prijetnje sigurnosti u Europskoj uniji nastale ruskom agresijom¹². Europsko je vijeće donijelo četrnaest paketa sankcija protiv Rusije. Svrha donošenja sankcije je onemogućiti da rusko gospodarstvo može financirati rat, a posebno su fokusirane na političku i vojnu elitu koja je odgovorna za rat. Paketi sankcija još su poznati i kao „sankcijska revolucija“. Paketi mjera ograničavanja moraju biti oštri kako bi postigli dugoročne učinke na financijski, energetske, prometni, tehnološki i metaloprerađivački sektor ruske ekonomije¹³.

Potpisivanjem sankcija definiranih u travnju 2024. godine obuhvaćeno je 2100 pojedinaca i subjekata, među kojima se nalazi predsjednik Ruske Federacije Vladimir Putin, ministar vanjskih poslova Sergej Lavrov, pojedinci na visokim pozicijama ruske vlade, osoblje zaposleno u vojnom sektoru, osobe odgovorne za otmicu ukrajinske djece, odgovorne za raketne napade na građane Ukrajine te 351 član Dume koji se je zalagao za priznavanje ukrajinskog okupiranog područja. Zemlje članice Europske unije su u rujnu 2022. godine ukinule sporazum koji je EU potpisala s Rusijom o lakšem izdavanju viza iz 2007. godine. Europska komisija objavila je smjernice kojima je regulirano kako ukidanje navedenog sporazuma neće loše utjecati na osobe kojima je potrebna pomoć i zaštita te na osobe koje iz Rusije u EU dolaze iz poslovnih razloga, npr. novinari, predstavnici civilnog društva i sl.¹⁴

¹² <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/177/russia>, datum pristupa: 04.07.2024.

¹³ <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/#0>, datum pristupa: 04.07.2024.

¹⁴ <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/177/russia>, datum pristupa 05.07.2024.

4.1. Sankcije Europske unije protiv Rusije

Mjere ograničavanja ili sankcije se mogu definirati kao alat kojim se organizacije, društvo ili države služe kako bi spriječile ili pokušale spriječiti trenutne negativne trendove u okolini kao što je rat te za promicanje demokracije, mira, poštivanja prava ljudi, međunarodnog prava te poštivanje prava vladavine. Europska unija sankcije uvodi kao odgovor na međunarodne izazove i okolnosti koje su po svojoj prirodi u suprotnosti sa ciljevima i vrijednostima na kojima se temelji Europska unija, isto tako, mjere ograničavanja su neizostavan segment zajedničke sigurnosne i vanjske politike EU. Bitno je navesti da sankcije nisu kaznene naravi već se njima želi učiniti pozitivna promjena u provođenju neprikladne politike one strane na koju se sankcije poduzimaju. Odluke o primjeni mjera ograničavanja prema određenoj strani koja narušava integritet i stabilnost Europske unije jednoglasno donosi Vijeće Europske unije te se mjere ograničavanja nisu fokusirane na stanovnike određene zemlje već se odnose na njene pojedince koji svojim postupcima negativno utječu na djelovanje Europske unije. Osnovna svrha uvođenja sankcija je promoviranje ciljeva sigurnosne i vanjske politike Unije, dok ti ciljevi obuhvaćaju:

- zaštitu vrijednosti Europske unije,
- podržavanje demokracije,
- osiguranje mira i njegovo kontinuirano održavanje¹⁵.

Europska unija Rusiji uvodi mjere ograničavanja od 2014. godine kao reakciju na postupke koje Rusija prisilno provodi:

- ilegalno pripajanje teritorija Krima 2014. godine,
- ratnu i nasilnu invaziju na području Ukrajine 2022. godine,
- nezakonito svojatanje ukrajinskih područja Donjecka, Luganska, Zaporožja i Hersona 2022. godine¹⁶.

Europska unija od početka ruske agresije na Ukrajinu 2022. godine donijela je četrnaest paketa mjera ograničavanja, prvi paket mjera predstavljen je 23. veljače 2022. godine dok je posljednji četrnaesti paket na snazi od 24. lipnja 2024. godine¹⁷.

¹⁵ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/why-sanctions/>, datum pristupa: 10.07.2024.

¹⁶ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/>, datum pristupa: 10.07.2024.

¹⁷ https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en, datum pristupa: 10.07.2024.

„Kao odgovor na ničim izazvanu i neopravdanu vojnu agresiju Vladimira Putina na Ukrajinu EU je uveo dosad nezabilježene sankcije kojima je cilj:

- onemogućiti ruskom vodstvu da financira rat
- ruskoj političkoj eliti nametnuti jasnu gospodarsku i političku cijenu koju će morati platiti
- oslabiti rusku gospodarsku bazu¹⁸.

4.1.1. Sankcije protiv pojedinaca i subjekata

Posljednjim paketom sankcija predstavljenog 24. lipnja 2024. godine Europska unija uvela je mjere ograničavanja pojedincima i poslovnim subjektima koji su utjecali ili utječu na ugrožavanje mira na području Ukrajine, negiranje teritorijalne cjelovitosti i neovisnosti Ukrajine. Paket mjera ograničavanja u primjeni je za preko 2 200 pojedinaca i subjekata. Neki o značajnijih sankcioniranih pojedinaca jesu:

- Vladimir Putin, ruski predsjednik
- Sergej Lavrov, ruski ministar vanjskih poslova,
- Viktor Janukičov, bivši predsjednik Ukrajine,
- Roman Abramovič, ruski oligarh
- ministri, guverneri, političari,
- poduzetnici, oligarsi
- visokopozicionirani dužnosnici i vojno osoblje,
- zastupnici u ruskoj Državnoj dumi,
- članovi Vijeća za nacionalnu sigurnost¹⁹.

Između ostalog, na popisu sankcija nalaze se i osobe koje su odgovorne za protjerivanje i zatočenje ukrajinske djece te pripadnici Savezne sigurnosne službe Ruske Federacije koji su

¹⁸ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_hr, datum pristupa: 14. 07.2024.

¹⁹ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/>, datum pristupa: 12.08.2024.

sudjelovali u religijskom progonu na Krimu²⁰. Paketu sankcija podložni su i pojedinci koji su izravno ili neizravno utjecali na:

- ratne zločine koji su se dogodili na području Buče i Mariupolja,
- zračne raketne napade na građane i infrastrukturu,
- otmicu djece s ukrajinskog područja,
- prisilni vojni preodgoj ukrajinskih mladića,
- angažiranje sirijskih plaćenika za odlazak u rat u Ukrajinu.

Subjekti koji se nalaze na popisu mjera ograničavanja jesu sljedeći:

- političke stranke,
- paravojne snage, uz Wagner skupinu,
- financijski subjekti i banke,
- medijske kuće odgovorne za širenje lažnih informacija,
- kompanije iz energetskeg sektora,
- tvrtke iz vojnog sektora,
- korporacije iz zrakoplovnog i strojarškog sektora,
- poslovne organizacije iz IT sektora,
- PJSC Alrosa, najveća kompanija za iskopavanje dijamanta na svijetu,
- organizacije koje provode programe preodgoja i prisilnog prisvajanja ukrajinske djece²¹.

Poslovni subjekti koji su stavljeni pod sankcije Europske unije obuhvaćaju organizacije koje zanemaruju postavljene sankcije na način da i dalje obavljaju financijske poslovne i izvoze zabranjenu robu na područje Europske unije. Sankcionirano je i poduzeće koje svoje poslovne aktivnosti obavlja u luci Vostočin preko kojeg je Demokratska Narodna Republika Kina snabdijevala Rusiju s oružjem i streljivom. Pod mjerama ograničenja nalaze se ruska vojna poduzeća koja svojim djelovanjem prevoze oružje i vojnike iz Rusije u ratne zone na području Ukrajine, jedno od tih poduzeća je Volga Dnepr Group koja nude svoje usluge ruskom vojno-industrijskom kompleksu. Jedno od najvećih ruskih brodarskih društava je kompanija Sovcomflot čija je osnovna djelatnost transport ukapljenog plina, naftnih derivata i sirove nafte

²⁰ <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2024/06/24/14th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-lists-additional-69-individuals-and-47-entities/>, datum pristupa: 12.08.2024.

²¹ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/>, datum pristupa: 12.08.2024.

je također povrgnuta sankcijama. Čelnici Europske unije donijeli su odluku da se pod sankcijama nađe i centar International Children's Center Artek kojim u svom programu ima osposobljavanje kampova za napuštenu djecu iz Ukrajine, na ilegalno okupiranom teritoriju, zakladu Kadyrov koja za cilj ima preodgoj ukrajinske djece i mlade, te neprofitnu organizaciju Belarusian Republican Youth Union koja aktivno sudjeluje u ilegalnom protjerivanju napuštene ukrajinske djece²².

Mjere ograničenja za pojedince i poslovne subjekte podrazumijeva sljedeće:

- zabrana putovanja – osobama koje se nalaze na popisu sankcija Europske unije najstrože je zabranjeno ulaziti na teritorij Europske unije kao i zabrana prolaska kroz isti,
- zamrzavanje imovine – svim pojedincima i subjektima na koje se odnose regulirane sankcije zamrznuta je imovina u Europskoj uniji,
- nemogućnost raspolaganja financijskim instrumentima – pojedinci i poslovni subjekti s područja Europske unije nisu u mogućnosti pojedincima i poslovnim subjektima koji su pod sankcijama na raspolaganje dostaviti nikakva financijska sredstva²³.

4.1.2. Ekonomske sankcije

Europska unija uvela je Rusiji ekonomske sankcije paketima mjera koji se ponajprije odnose na ograničavanje uvoza i izvoza sirovina, materijala, dobara i proizvoda s područja Rusije u Europsku uniju i obrnuto. Što znači da poslovnim subjektima iz Rusije nije dozvoljeno prodavati proizvode zbog ograničenja izvoza, niti im je dopušteno nabavljati materijal i dobra Europske unije u Rusiju zbog restrikcija koje se odnose na uvoz. Lista sankcioniranih proizvoda osmišljena je na način da se što više pokuša oslabiti rusku ekonomiju i prisiliti Rusiju na obustavu napada na Ukrajinu. Uvozne i izvozne sankcije ne primjenjuju se na proizvode namijenjene krajnjoj potrošnji, na proizvode farmaceutskog sektora te na prehrambene i poljoprivredne proizvode, jer kao što je ranije navedeno, sankcije nisu uvedene kako bi se naudilo građanima Rusije²⁴. 15. ožujka 2022. godine Europska unija zajedno sa zemljama G7

²² <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2024/06/24/14th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-lists-additional-69-individuals-and-47-entities/>, datum pristupa: 12.08.2024.

²³ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/>, datum pristupa: 12.08.2024.

²⁴ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/#individual>, datum pristupa: 13.08.2024.

odlučila je prestati Rusiju smatrati najpovlaštenijom članicom Svjetske trgovinske organizacije, čime se Rusiji ukidaju primarne trgovinske pogodnosti. Europska unija u dogovoru sa svojim čelnicima Rusiji je uvela mjere ograničenja na uvoz i izvoz sljedećih proizvoda:

- zabrana uvoza poluproizvoda i finalnih proizvoda proizvedenih od čelika na područje Europske unije
- zabrana izvoza onih proizvoda koji se nalaze u skupini luksuzne robe iz Europske unije koja je izravno namijenjena ruskom elitnom društvu
- zabrana uvoza iz Rusije u Europsku uniju neindustrijskih dijamanata dobivenih rudarenjem ili dijamanata koji su prerađeni i proizvedeni na području Rusije
- zabrana uvoza u Europsku uniju sirovina pomoću kojih se proizvodi čelik, prerađenih aluminijskih proizvoda te ostalih proizvoda nastalih korištenjem metala u njihovoj proizvodnji
- zatvaranje zračnog prometa za sve ruske avione
- zatvaranje luka i pristaništa za sva plovila s područja Rusije
- zabrana pomorskog transporta nafte iz Rusije u treće zemlje
- zabrana SWIFT pristupu ruskim bankama
- zabrana korištenja „sustava za prijenos financijskih poruka“
- zabrana uvoza iz Rusije u Europsku uniju helija
- zabrana uvoza otuđenih ukrajinskih predmeta koji se nalaze u skupini predmeta koji pripadaju kulturnoj baštini
- apsolutna zabrana izvoza pojedinih vrsta dijelova za proizvodnju strojeva
- zabrana kupovine, prijenosa ili uvoza zlata iz Rusije u Europsku uniju
- zabrana dostava softvera ruskim poslovnim organizacijama
- zabrana prodaje, korištenja i licenciranja poslovnih tajni pomoću kojih bi se mogli izvan područja Europske unije proizvoditi proizvodi koji se nalaze na listi sankcija
- zabrana izvoza iz Europske unije tehnologije pomoću koje se rafinira nafta
- zabrana izvoza kemikalija i baterija
- zabrana izvoza vatrenog oružja na područje ruske vlasti
- zabrana uvoza iz Rusije u Europsku uniju ugljena, željeza, cementa, barka, cijevi, plastike, papira, drveta, nakita, cigareta, alkohola ...²⁵.

²⁵ https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/import-and-export-bans_hr, datum pristupa: 13.08.2024.

Gospodarske sankcije Rusiji zbog izvršene agresije na Ukrajinu kontinuirano se uvode od veljače 2022. godine te se produžuju za šest mjeseci, a zadnjim produljenjem do 31. srpnja 2025. godine. Ekonomske mjere ograničenja prvenstveno se odnose na trgovinski, financijski, tehnološki, prometni i obrambeni sektor. Europska unija sankcije je uvela i prema Bjelorusiji zbog njezinog podržavanja Rusa u ratu te prema Iranu zbog opskrbljivanja ruske vojske s bespilotnim letjelicama²⁶.

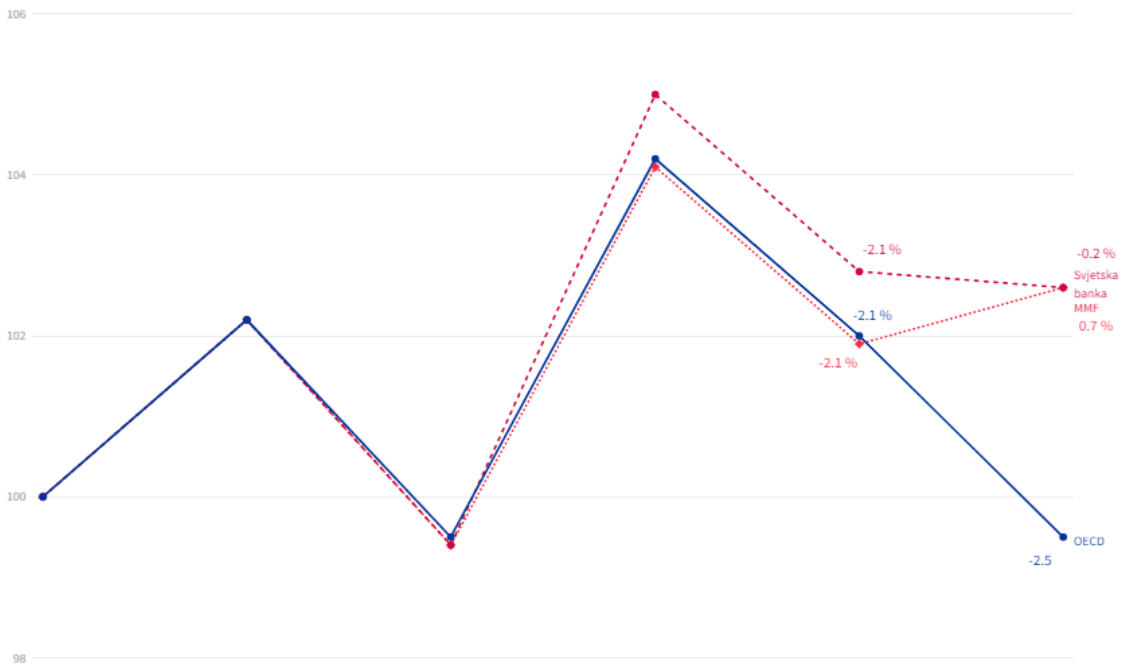
Vijeće Europske unije šestim je paketom mjera ograničenja u lipnju 2022. godine odredila i zabranu kupovine, uvoza i transporta sirove nafte i naftnih derivata koji se brodovima isporučuju iz Rusije u zemlje Europske unije. Od 5. prosinca 2022. ograničenja su usmjerena na sirovu naftu, dok su naftni derivati pod sankcijama od 5. veljače 2023. godine. Nametnutim sankcijama Rusiji, obuhvaćeno je gotovo 90% nafte koja se izvozi u Europsku uniju te od tada ruska ekonomija trpi ogromne gubitke kada je riječ za dobiti koju ostvaruje isporukom nafte na područje Unije²⁷.

Na službenoj stranici Europske komisije iz 2021. godine piše kako je Europska unija iz Rusije uvezla više od 40% svoje cjelokupne potrošnje plina, 27% uvoza nafte i 46% ugljena. 62% uvoza čini energija te je Europsku uniju stajala 99 milijardi eura. 2021. godine EU je od Rusije uvezla 77% energije te nastoji poduzimati mjere pomoću kojih će uvelike smanjiti svoju ovisnost od uvozu energije iz Rusije. Agresija Rusije na Ukrajinu te uvođenje mjera ograničenja Rusiji samo se stvorile još značajniju ovisnost Europske unije o energentima koji dolaze s ruskog područja čime je izazvana energetska kriza u Europi (Milardović, 2023).

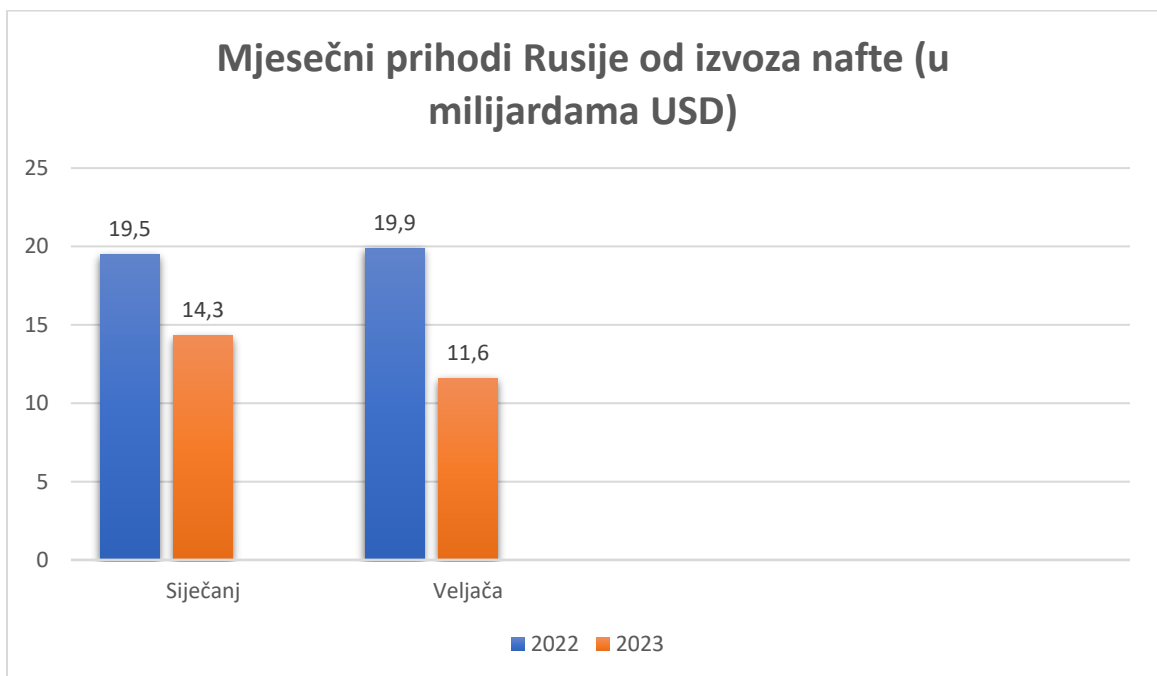
Temeljem podataka koje su objavile Svjetska banka, Međunarodni monetarni fond i Organizacija za gospodarsku suradnju i razvoj, 2022. godina je uslijed svih loših događaja koji se dogodili uzrokovane ruskom agresijom na Ukrajinu, bila vrlo loša za rusko gospodarstvo te se procjenjuje da se u navedenoj godini BDP Rusije smanjio za 2,1%, dok je BDP u 2023. godini pao za 1,9%. Slika 8 prikazuje grafikon s prikazom godišnjeg povećanja BDP-a Rusije u promatranom razdoblju od 2018. do 202. godine temeljem procjena Svjetske banke, MMF-a i OECD-a. Navedene međunarodne institucije procijenile su da će se u 2022. godini ostvariti pad ruskog BDP-a za 2,1% uslijed uvedenih mjera ograničenja od strane Europske unije.

²⁶ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/>, datum pristupa: 16.08.2024.

²⁷ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/#trade>, datum pristupa: 16.08.2024.

Slika 8: Kretanje BDP-a ruske ekonomije u razdoblju od 2018.-2023. godine
 (Izvor: <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/#0>, datum pristupa: 17.08.2024)

Grafikon 1: Mjesečni prihodi Rusije od izvoza nafte (u milijardama USD)
 (Izvor: izrada autora prema: <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/#0>, datum pristupa: 17.08.2024)

Grafikon 1 prikazuje vidljive promjene u mjesečnim prihodima od izvoza nafte Rusije u Europsku uniju. Prihodi u siječnju 2023. godine su se uslijed nametnutih sankcija smanjili za 26,9% u odnosu na prihode iz siječnja 2022. godine. Dok su se prihodi u veljači 2023. godine u odnosu na prihode iz veljače u 2022. godini smanjili za 41,7%²⁸.

4.1.3. Sankcije medijskim kućama

Od početka ruske agresije na Ukrajinu, ruska vlada provodi kampanju širenja dezinformacija, manipulacije informacijama i prikazivanja lažne slike stvarnog stanja sa ciljem osnaživanja vlastite političke strategije te oslabljivanja stabilizacije Europske unije i njezinih članica. Europska unija je sukladno dezinformacijama koje ruske medijske kuće emitiraju na svjetskoj sceni postavila sankcije za više medijskih kuća koje se nalaze pod pokroviteljstvom Kremlja. Medijske kuće koje su pod sankcijama jesu sljedeće:

- Izvestia
- Katehon
- New Eastern Outlook
- REN TV
- RIA Novost
- Russia Today
- Rossiya RTV
- Russia 24 ...²⁹.

Ruska vlada navedene medijske TV kuće koristi u svrhu namjernog lažnog širenja lažnih informacija s ratom pogođenog ukrajinskog teritorija. Mjerama ograničenja podložne su sve vrste prijenosa i difuzije u zemljama članicama Europske unije, uz satelitsku i kabelsku televiziju, IPTV, razne platforme, internetske platforme i mobilne aplikacije. Pod sankcijama su se također našle i ruske medijske organizacije koje na bilo koji način emitiraju javnosti iskrivljenu sliku stvarnosti³⁰.

²⁸ <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/#0>, datum pristupa: 17.08.2024.

²⁹ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/>, datum pristupa: 19.08.2024.

³⁰ <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/#trade>, datum pristupa: 19.08.2024.

5. Zaključak

Temeljem temeljnog proučavanja stručne literature na temu Europske unije, odnosa Europske unije i Rusije, uvedene sankcije Rusiji od strane Europske unije može se donijeti nekoliko zaključaka.

Europska unija rezultat je dugogodišnjeg procesa koji traje već više od sedamdeset godina. Tijekom tog razdoblja formirano je nekoliko europskih integracija koje su se s vremenom međusobno nadopunjavale i prilagođavale globalnim trendovima koji su tada bili na snazi. Kao vidljivi dokaz ogromnog napretka i razvoja europskih integracija je današnji broj članica koji je došao na broj od dvadeset i sedam zemalja Unije, od početnih šest članica koje su 1951. pokrenule proces europskog integriranja. Osnutak Europske unije, potpisivanjem Ugovora iz Maastrichta smatra se najznačajnijom europskom integracijom u modernom dobu.

Nakon proučavanja odnosa između Europske unije i Rusije prije i za vrijeme ruske invazije na Ukrajinu zaključuje se da su odnosi znatno zahlađeni i narušeni u odnosu na partnerske odnose koji su bili sklopljeni 1993. godine. Odnosi se polako počinju narušavati 2014. godine kada je Rusija prisvojila Krim koji je bio dio ukrajinskog teritorija te su već dana predstavljene neke od sankcija Europske unije prema Rusiji, no do naglih nesuglasica dolazi 2022. godine kada je Rusija izvršila vojnu agresiju na području Ukrajine i započela oružane napade na ukrajinske civile. Otad do danas Europska unija predstavila je četrnaest paketa sankcija Rusiji. Sankcije se odnose na pojedince i poslovne subjekte koji izravno ili neizravno utječu na poticanje oružanih napada na Ukrajinu, neke od sankcioniranih osoba je predsjednik Rusije Vladimir Putin, Sergej Lavrov, ruski oligarsi, poduzetnici i političari. Ekonomske sankcije uglavnom se odnose na ograničavanje ili zabranu izvoza ruskih proizvoda na područje Europske unije ali i na zabranu izvoza proizvoda iz Rusije u treće zemlje preko teritorija Europske unije, također je zabranjen uvoz proizvoda, materijala i sirovina iz Europske unije na područje ruske države. U razdoblju od 2022. do 2023. godine od kada je Rusija pod sankcijama Europske unije, BDP i izvoz Rusije vidljivo je smanjen. Europska unija isto tako je uvela i sankcije medijskim kućama s područja Rusije koje svijetu prenose lažne informacije ili iskrivljene slike s ratišta. Unatoč uvedenim mjerama ograničenja od strane Europske unije, Rusija nije obustavila oružane napade u Ukrajini, niti je povukla vojsku sa Ukrajinskog područja, niti je Europska unija oslabila rusko gospodarstvo u toj mjeri u kojoj je očekivala. Ruska agresija traje puno duže nego što je predviđeno prilikom postavljanja sankcija.

Hipoteze:

H1: Uvedene sankcije od strane Europske unije prema Rusiji, neće prisiliti Rusiju na povlačenje iz rata.

H2: Odnose između Europske unije i Rusije biti će izazovno normalizirati nakon agresije nad Ukrajinom.

Postavljene hipoteze prilikom pisanja diplomskog rada se prihvaćaju.

6. Literatura

A) knjige:

1. Almond, A., Gabriel; G., Bingham, Powell i dr. 2018. *Komparativna politika danas*. MATE d.o.o, Zagreb.
2. Brigljević, Ksenija, Brnčić, Ana i dr. 2006. *Hrvatska na putu u Europsku uniju: od kandidature do članstva*. Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija, Zagreb.
3. Cerovac, Mladen, Mintas Hodak, Ljerka i dr. 2010. *Europska unija*. MATE d.o.o., Zagreb.
4. Fontaine, Pascal. 2004. *Europa u 12 lekcija*. Europska unija.
5. Grubiša, Damir; Beširević, Nataša; Špehar, Hrvoje. 2012. *Politički sustav Europske unije i europeizacija hrvatske politike*. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagrebu.
6. Jakovčević, Duje. 2023. *Kako je propala ruska demokracija*. Naklada Bošković, Split.
7. Jovančević, Radmila. 2020. *Ekonomika i ekonomske politike Europske unije*. Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet, Zagreb.
8. Milardović, Anđelko. 2003. *Europa 2020.: Scenariji promišljanja budućnosti EU i jugoistočne Europe*. Centar za politološka istraživanja Zagreb, Zagreb.
9. Milardović, Anđelko. 2023. *Pandemija Covid-19 i rat Rusije protiv Ukrajine*. I.E.G.S. j.d.o.o., Zagreb-Split.
10. Omejec, Jasna. 2008. *Vijeće Europe i Europske unije: Institucionalni i pravni okvir*. Novi informator d.o.o., Zagreb.
11. Puljiz, Vlado; Ravlić, Slaven; Visković, Velimir. 2012. *Hrvatska u Europskoj uniji: Kako dalje?*. Centar za demokraciju u pravo Miko Tripalo, Zagreb.
12. Saurugger, Sabine. 2013. *Teorije i koncepti europske integracije*. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb.
13. Vukadinović, Radovan; Čehulić, Lidija. 2005. *Politika europskih integracija*. Topical, Zagreb.
14. Westad, Odd Arne. 2009. *Globalni hladni rat: Velike sile i treći svijet*. Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb.

B) časopisi:

1. Čehulić Vukadinović, Lidija; Nicolas, Andrea. 2008. *Zapadna Europa i Marshallov plan: politički i ekonomski utjecaji*. Međunarodne studije, Vol. VIII No. 1. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb. 45-65.
2. Lojnić, Saima. 2018. *Europska unija – od ideje do osnivanja*. Pleter: Časopis udruge studenata povijesti, Vol. 2 No. 2. Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo. 213-231.
3. Lovrić, Ana. 2021. *Rusko-ukrajinski odnosi: od suživota u totalitarizmu do rata*. Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja mira i rata, Vol. XXIV. No. 9. 67-86.
4. Musladin, Marijana. 2012. *Europska politika i Republika Hrvatska: specifične okolnosti*. MediAnali: međunarodni znanstveni časopis za pitanja medija, novinarstva, masovnog komuniciranja i odnosa s javnostima, Vol. 6 No. 12. Sveučilište u Dubrovniku. 105-122.

C) mrežni i elektronički izvori:

1. Britannica. <https://www.britannica.com/place/Russia> (pristupljeno 04. travnja 2024.)
2. Britannica. <https://www.britannica.com/topic/European-Atomic-Energy-Community> (pristupljeno 21. siječnja 2024.)
3. dw. Sullivan, Arthur. *Rusko gospodarstvo bolje od prognoza, no koliko dugo?*. <https://www.dw.com/bs/rusko-gospodarstvo-bolje-od-prognoza-no-mo%C5%BEE-lito-potrajati/a-68340248> (pristupljeno 20.kolovoza 2024.)
4. Europska komisija. https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine_hr (pristupljeno 14.sprnja 2024.)
5. Europska komisija. https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en (pristupljeno 04.travnja 2024.)
6. Europska središnja banka. https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tell-me-more/html/maastricht_treaty.hr.html (pristupljeno 24siječnja 2024.)
7. Europska unija. https://european-union.europa.eu/easy-read_hr (pristupljeno 25. siječnja 2024.)
8. Europska unija. https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-enlargement_hr (pristupljeno 20. siječnja 2024.)

9. Europski parlament. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/167/prosirenje-unije> (pristupljeno 25.siječnja 2024.)
10. Europski parlament. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hr/sheet/177/russia> (pristupljeno 02. srpnja 2024.)
11. Europsko vijeće. <https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/#0> (pristupljeno 04.srpnja 2024.)
12. Europsko vijeće. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/sanctions-against-russia/sanctions-against-russia-explained/#individual> (pristupljeno 13.kolovoza 2024.)
13. Europsko vijeće. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/why-sanctions/> (pristupljeno 10.srpnja 2024.)
14. Europsko vijeće. <https://www.consilium.europa.eu/hr/policies/why-sanctions/> (pristupljeno 10.srpnja 2024.)
15. Europsko vijeće. <https://www.consilium.europa.eu/hr/press/press-releases/2024/06/24/14th-package-of-sanctions-on-russia-s-war-of-aggression-against-ukraine-eu-lists-additional-69-individuals-and-47-entities/> (pristupljeno 12.kolovoza 2024.)
16. Hrvatska enciklopedija. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/rusija#poglavlje12> (pristupljeno 04. travnja 2024.)
17. IRMO: Institut za razvoj i međunarodne odnose. <https://irmo.hr/novosti/eu-i-rusija-od-partnerstva-do-rivalstva/> (pristupljeno 01. srpnja 2024.)
18. Izdvojeno.ba. <https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bitidio-eu/> (pristupljeno 25. siječnja 2024.)
19. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova. <https://mvep.gov.hr/UserDocsImages/files/file/publikacije/Hrvatska-28-clanica-Europske-unije.pdf> (pristupljeno 28.siječnja 2024.)
20. Upute autorima. https://eu-solidarity-04.ukraine.ec.europa.eu/eu-sanctions-against-russia-following-invasion-ukraine/import-and-export-bans_hr (pristupljeno 13. kolovoza 2024.)

D) kvalifikacijski radovi:

1. Banožić, Hrvoje. 2019. *Geneza Europske unije*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Ekonomski fakultet u Osijeku. Osijek. 40 str.

2. Bijažić, Antonela. 2020. *Učinci članstva u Europskoj uniji – primjeri odabranih zemalja*. Diplomski rad. Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet ekonomije i turizma «Dr. Mijo Matić». Pula. 87 str.
3. Maljevac, Zoran. 2019. *Proces širenja Europske unije*. Diplomski rad. Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji, Odsjek za sociologiju. Zagreb. 48 str.

7. Popis ilustracija

Popis slika:

Slika 1 Politička karta Europske unije, Izvor: https://european-union.europa.eu/easy-read_hr	17
Slika 2 Prvo proširenje EEZ-a, Izvor: https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/	18
Slika 3 Drugo proširenje EEZ-a, Izvor: https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/	20
Slika 4 Treće proširenje EEZ-a, Izvor: https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/	21
Slika 5 Četvrto proširenje Europske unije, Izvor: https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu/	22
Slika 6 Peto proširenje Europske unije, Izvor: https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu	24
Slika 7 Šesto proširenje Europske unije, Izvor: https://izdvojeno.ba/da-bogda-hoce-li-bosna-i-hercegovina-ikada-bit-dio-eu	26
Slika 8 Kretanje BDP-a ruske ekonomije u razdoblju od 2018.-2023. godine, Izvor: https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/#0	43

Popis grafikona:

Grafikon 1 Mjesečni prihodi Rusije od izvoza nafte (u milijardama USD), Izvor: izrada autora prema: https://www.consilium.europa.eu/hr/infographics/impact-sanctions-russian-economy/#0	43
---	----

